

19.05.2021г.

Позиция на За Земята относно финалната трета версия на “Национален план за възстановяване и устойчивост”

Изготвили:

Генади Кондарев
Радостина Славкова
Светослав Стойков
Веселина Василева
Станислав Малчев
Д-р Михаил Михайлов

Увод:

Правителството представи за обсъждане [трети вариант](#) на Националния план за възстановяване и устойчивост (НПВУ) на 16.04.2021 г. При коментарите ни по първите два варианта управниците отново демонстрираха липсата на прозрачност при вземане на решения, както и липсата на обратна връзка с организациите и експертите, които са писали коментари и правили предложения за подобряване качеството на НПВУ. Никой от нас не получи информация кои от предложенията са приети и кои не, както и по какви причини.

Не беше направен опит за привличане на всички заинтересовани страни.

Според нас основна слабост на предложението за НПВУ е неразбирането на философията за създаването на плана, заложената от ЕК.

Главната задача пред плановете за възстановяване на европейските страни е демонстрирането на желание и възможности за реформи, които да доведат до необратими промени към зелена и нисковъглеродна икономика.

Между втория и третия вариант на предложенията на правителството има прогрес, но е недостатъчен, допуска се голямо залитане към газови проекти, които нямат бъдеще и не са дългосрочно решение.

Становището бе разработено с финансовата подкрепа на The Minor Foundation for Major Challenges. Съдържанието на доклада е изцяло отговорност на ЕС “За Земята” и не отразяват позицията на донора.

Нашето правителство предлага план за финансиране на отделни проекти, които нямат обща връзка помежду си за енергийна и икономическа трансформация. Това показва липса на визия за бъдещето и мислене на парче.

Предлаганите от нас коментари и предложения целят да подобрят част от предложените проекти и да ги поставят в обща рамка. Има достатъчно време за подобряване на качеството на предложените проекти в НПВУ ако управниците се вслушат в коментарите на експертите и НПО, и променят стила на непрозрачност при вземането на решения.

Качеството на плановете и проектите е основно изискване за получаване на максимални средства от ЕК, не бързината с която ще бъдат подадени плановете.

Правителството уважи настояването ни за споделяне на [междинна версия](#) на Националния план за възстановяване и устойчивост (НПВУ), което заявихме в [позицията си](#) при консултацията относно първоначалната версия. Това позволи на всички заинтересовани страни да се подготвят достатъчно рано за това какво може да се очаква от финалната версия и да дадат бележки по междинния вариант. Насърчаваме изпълнителната власт на България да продължи с тези стъпки с посока навременно въвличане на заинтересовани страни и подобряване на прозрачността при формиране на плановете, които касаят обществения интерес в такава степен.

Освен все още валидните ни бележки от позицията по първи вариант, тъй като не всички бележки са взети предвид, прилагаме своите бележки базирани на прегледа на междинния и на финалния вариант. Преди да навлезем в конкретни коментари и бележки, бихме желали на подчертаем няколко важни точки още в началото на позицията си:

1. Планът има и добри и лоши проекти и не го разглеждаме като цяло добър или лош.
2. Има добри проекти, които с много малко доработване могат да достигнат своята полезна за страната ни реализация - такива са проектите за обновяване на сгради (по-възможност при висока амбиция за енергийна ефективност и привличане на максимално висок дял на самоучастие на собствениците), малки ВЕИ за домакинствата (където дори настояваме за многократно увеличаване на средствата) или проекта за модернизация на системите на ЕСО.
3. Има и проекти, които са чудесни идеи, но са слабо или неясно разписани - такъв е подпроектът за изграждане на ВЕИ за собствено потребление в железниците, където се предвижда инсталиране на фотоволтаични панели на 180 гари в страната, но е неясно какъв капацитет ще се изгради и за какво точно ще се използва енергията. Този проект заслужава да бъде отделен, да цели максимално високо покриване на собствените нужди от електроенергия в железниците и да се съчетае с реформа за осъществяване на използване на 100% възобновяема енергия в железниците до

Становището бе разработено с финансовата подкрепа на The Minor Foundation for Major Challenges. Съдържанието на доклада е изцяло отговорност на ЕС "За Земята" и не отразяват позицията на донора.

2030 г. по подобие на примера на съседна Румъния, където са си поставили тази цел (подробно как сме описали в коментарите по проект 19).

4. Има проекти, които са в абсолютно противоречие с всички дългосрочни цели и политики в енергийния сектор и не са съобразени с целта от Парижкото споразумение - така например проект 13, който уж за водород и нисковъглеродни горива е чисто и просто тръбопровод за пренос на изкопаем газ и свързване на газовата инфраструктура с ТЕЦовете, които сега работят на въглища. Смятаме, че този проект е абсолютно недопустим и трябва да отпадне. Той не е от полза за прехода към нисковъглеродна икономика, но и подобни сделки не следва да се финансират с публичен дълг. Напълно или почти трябва да се съкрати желаното финансиране от няколко стотин милиона за улично осветление - смятаме, че предимно ЕСКО модел, а не пръскане на средства при стопроцентов грант е пътят напред за уличното осветление в урбанизираните територии.

НПВУ все още не разглежда използваните средства като заеман капитал (публичен дълг) на ЕС. Въпреки, че в плана попадат предимно проекти, които са необходими и най-често отдавна планирани, т.е. Те има възможност да отговорят на критериите на ЕК за устойчивост и разумно използване на евросредства. Все пак, как се очаква България да допринесе за покриване на този публичен дълг обратно и не е ли добре това да е тема и да е поне загатнато в плана?

Дебело подчертаваме, че общите ни впечатления са, че в плана попадат предимно отдавна планирани и належащи проекти. Т.е. неща, които в по-голямата си част щяха да се случат така или иначе - с бюджетни или европейски средства. Без да искаме да засегнем някого с прекалена мнителност, но откровено ни притеснява, че има риск с тези нови средства от ЕС да се освободи допълнително ресурс от националния бюджет, който както всички знаем, се харчи далеч по-непрозрачно. Ако това се случи, е възможно ефектът за устойчивото развитие постигнат по линия на плана и европейските фондове, да бъдат неутрализиран от други проекти и харчове, които няма да отговарят на правилата за устойчивост. Ще се радваме, ако правителството ни убеди, че съмненията ни са неоснователни. Една оценка колко силно е подкопан националният бюджет покрай всички непредвидени разходи около кризата с пандемията би била убедителна, за да не останем с впечатление, че се освобождава ненужно пространство за пръскане на средства.

Това би дало отговор и на следващата ни бележка, а именно: Петгодишният план е на стойност 12.5 млрд. лв. Това са грубо по 2.4 млрд. допълнително в икономиката годишно. Мултиплициращите и разливащите ефекти в плана не са засегнати и моделирани. Все така отсъства връзка с еврофондове и национален бюджет. Например в програмата за енергийна ефективност в сградния фонд не става ясно как средствата се допълват с още европейски и национални пари, независимо, че има поне две програми от новата

Становището бе разработено с финансовата подкрепа на The Minor Foundation for Major Challenges. Съдържанието на доклада е изцяло отговорност на ЕС "За Земята" и не отразяват позицията на донора.

многогодишна финансова рамка, които предвиждат средства за мерки по сгради и за реновиране, а отделно е ясно, че са нужни национални и привличане на частни средства, за да се достигне темпът на обновяване на сгради по линия на инициативата Вълна на обновяване. Може ли правителството да обясни дали ще избегнем ситуация, в която сега ще се вложат маса средства, които дори не са наши и след няколко години, когато средства за възстановяване вече няма, няма да сме в ситуация на допълнително причинена инфлация, породена от прекомерно нараснали доходи при темп, които не можем да поддържаме? Как се предвижда да се тушира този риск? Ясно ли е че средствата само ще запълнят недостиг, породен от пандемията или наистина има риск да не премерим финансовата инжекция, която вкарваме в икономиката. Ще се радваме, ако правителството е направило такъв предварителен анализ и го сподели.

Огромни средства се залагат предимно в строителство на инфраструктура и за сгради като обичайни мерки, които се правят и без това. И за пореден път средствата за развитие на човешкия ресурс изглеждат съпоставимо твърде малки.

Цитат от версия. 1.1: “Общата стойност на заделения по Плана ресурс за реализация на новите енергийни проекти е от порядъка на 300 млн. лв., но заедно с частните инвестиции, очаквани да бъдат мобилизирани по проектите, сумата надхвърля половин милиард лева.”

Коментар: Това е доста малък лост за привличане на частни инвестиции в енергийни проекти. Става дума за по-малко от 50% частни инвестиции в този случай. Надяваме се, че има добра обосновка по линия на държавна помощ за проектите.

Коментар: Предвидени са ваучери за обученията? Защо ваучерите не са в Програмата за човешки ресурси 2021-2027? Как се съотнасят и допълват планираните разходи тук към кохезионните фондове?

Предложение: Предлагаме да се предвиди и осигуряване на ваучери за онлайн обучение в международни онлайн платформи - така наречените MOOCs? Все повече хора в страната се справят добре с чуждестранните езици, особено с английски. Платформи като edX.org, Coursera и Udemy предлагат отлични лицензирани курсове по теми, които все още не се преподават у нас - инженерни, инсталаторски, управленски, специализации. Има разнообразие от обучения за много знание, от което България спешно се нуждае в този глобален свят, за да може хората да учат през целия живот, да градят силни биографии и да имаме предприемачество. Най-важното предимство на тези онлайн обучения е, че носи световно ниво на обученията, на по ниска цена и без нужда хората да излизат от дома си - ученето става пред екрана на компютъра.

Коментар: НПВУ предвижда (Реформа 5) свързана с търговия със сертификати за произход. Това е положителна посока, но тя се губи доста като връзка с други документи и е с неясни срокове за приложение. През февруари например с огромно

Становището бе разработено с финансовата подкрепа на The Minor Foundation for Major Challenges. Съдържанието на доклада е изцяло отговорност на ЕС “За Земята” и не отразяват позицията на донора.

закъснение спрямо публикуването на същия документ от ЕК, беше публикуван и План за реформа на електроенергийния пазар, където такава реформа не беше описана. Тук е важно да разграничим, когато на различни места в плана се говори за мощности от ВЕИ, че правим разграничение между ВЕИ за собствено ползване и ВЕИ за свободния пазар, които могат да се случат със сертификатите за произход. Благодарение на сертификатите за произход ще могат да се осигурят по-добри стимули за развитие на ВЕИ без това да товари потребителите през крайната цена. Но тук настояваме да се предвиди какво прави България при по-голям интерес за развитие на ВЕИ отвъд предвиденото в ИНПЕК например? Т.е. Имаме ли готовност и желание да идем отвъд 30% ВЕИ в електроенергийния микс към 2030? И с какви инструменти контролираме този път ръста на мощностите, за да гарантираме гладкото им навлизане в системата - може би въвеждане на cap-and-trade и търгове за капацитет?

Налага се да се отвори възможността за присъединяване на по-големи капацитети от ВЕИ и по още една причина - ИНПЕК предвижда близо 70% дял на ядрената енергетика към 2040 г. На всички е ясно, че нова ядрена мощност не може да се случи у нас. Следователно предвид, че нова ядрена мощност няма как да се случи, а старата ще бъде пред затваряне дори след изтичане на удължените период на експлоатационен живот, целия ядрен дял към 2040 всъщност ще трябва да бъде заместен - най-разумно е това заместване да стане с интеграция на ВЕИ включително с повече сътрудничество на регионалните енергийни пазари.

Коментар: Защо е вписано, че присъединяването на АУЕР към международното тяло AIB трябва да стане като кандидатстване чак след една година? Какво не е покрито като условие? До колкото научихме, такава заявка вече е подадена - следва планът да се актуализира.

Коментар: Проектите за зелен водород - нека се обвържат с ЕК инициативата за Водороден гръбнак на ЕС - понеже на картата с проектите за Hydrogen backbone липсваме до 2040г. Предпочитаме Бг да е част от концертирани международни инициативи, които ще държат на по-високи стандарти и прозрачност в една толкова нова и ключова инициатива. И напомняме, че НПВУ е с финансиране до 2025г. Много водородни технологии няма да са пазарно развити до тогава, така че не бива да правим огромно впускане във водородни приключения без предварителен разчет. Че предварителен разчет няма, е ясно от проекта, който предвижда да свърже с газопроводи всички централи от комплекса Марица Изток, както и ТЕЦ Бобов дол.

Нашите коментари проект по проект:

Проект 1: Създаване на национална STEM среда за умения на утрешния ден

Становището бе разработено с финансовата подкрепа на The Minor Foundation for Major Challenges. Съдържанието на доклада е изцяло отговорност на ЕС "За Земята" и не отразяват позицията на донора.

The Minor Foundation
for Major Challenges

Цитати: STEM средата за умения изисква създаване на нови модели за придобиване на ключови компетентности за учене през целия живот, включително на умения, спомагачи за критичното и аналитичното мислене на дигитална креативност, както и на такива, свързани с активното гражданство и с решаването на житейски проблеми, наложени от динамиката на технологичната и социална трансформация на обществото. Всички те са свързани с информационните и комуникационни технологии.

Коментар: Задължение сме да разработим и приложим цялостна политика за образование и информираност по темите на устойчивото икономическо развитие на България. Не се наблюдава фокус върху зеленото образование, а само върху дигиталното в предвидените образователни реформи и проекти. Нужно е реструктуриране на програмата за STEM образование с цел създаване на интегрална програма за подготовка на учениците за уменията на бъдещето, както и разширяване на STEM с изкуство - STEAM. Препоръка е реструктурирането на програмата за обучения за цифрови умения и изграждане на национална онлайн платформа за обучение на възрастни с цел създаване на интегрална програма за допълнителна квалификация и преквалификация с цел повишаване на цифровата и зелена грамотност.

40% от бюджета на проекта са предвидени за изграждане и рехабилитация на инфраструктура с акцент върху строително монтажни дейности. 35% са предвидени физически капитал (оборудване на STEM средата с модерни технологии, машини и съоръжения). Няма предвидени по програмата средства за изработване и внедряване на учебни материали съобразени с конкретния профил на училището. Препоръчваме да бъдат отделени средства за разработване на учебно съдържание с фокус върху развитие на практически упражнения свързани с уменията нужни за прехода от икономика на ишлеме към зелена устойчива кръгова икономика.

Проект 2: Модернизиране на образователните институции за по-привлекателна и качествена среда за учене и иновации

Цитат: Придобиване на цялостен обновен облик на образователните институции. Дейностите ще включват саниране, ремонт на покриви, дограма, изграждане на инсталации за използване на алтернативни източници на енергия, отопление, вентилация, охлаждане и други ремонтни дейности за осигуряване на цялостен обновен облик на образователните институции, както отвън, така и отвътре и за спестяване на енергийни, водни и други ресурси.

Коментар: Предвидените мерки за структурно и енергийно обновяване на минимум 30 броя детски градини с до две групи, минимум 35 броя детски градини с три и повече групи,

Становището бе разработено с финансовата подкрепа на The Minor Foundation for Major Challenges. Съдържанието на доклада е изцяло отговорност на ЕС "За Земята" и не отразяват позицията на донора.

минимум 65 училища, изграждането на минимум 10 броя нови детски градини и 10 броя нови училища, модернизация на минимум 20 ученически общежития, пристрояване и реконструкция на 10 съществуващи детски градини и 10 съществуващи училища, както и изграждането на минимум 5 нови студентски кампуса са похвални и крайно наложителни. Нивото на енергийна ефективност на съществуващите сгради в образователната сфера е нужно да се приведе в норма с действащото национално и европейско законодателство.

Цитат: Програмата за обновяване има потенциала да намали потреблението на енергия, да увеличи енергийната ефективност, което води до значително подобряване на енергийните характеристики на съответните сгради и значително да намали емисиите на парникови газове. Ще бъдат постигнати икономии на енергия от 55,17 GWh годишно, което води до приблизително 24 kt емисии на парникови газове годишно, което съответства на 1,84% от националните емисии на парникови газове от жилищния сектор.

Коментар: По проекта са предвидени дейности за замяна на отоплителни системи на въглища и нефт с газови кондензационни котли, или ефективни термопомпи от класове A++ и A+. Предвидени са и мерки свързани с интегрирането на възобновяеми източници на енергия, в частност слънчеви системи за БГВ и подпомагане на отоплителните инсталации, както и фотоволтаични инсталации. Препоръчваме преразглеждането на идеята за внедряване на отоплителни инсталации използващи невъзобновяеми фосилни енергийни източници, и преминаване на решения за отопление и охлаждане на новите и рехабилитираните сгради от изцяло възобновяеми енергийни източници. Също така е нужно всички предвидени в програмата сгради да се изградят/реновират в съответствие с последните изисквания на европейските и национални директиви по енергийна ефективност и кръговост на материалите.

Проект 6 Повишаване на иновационния капацитет на Българската академия на науките (БАН) в сферата на зелените и цифровите технологии.

Коментари: Проектът звучи приемливо, макар да няма нищо, което да не трябва да е предвидено за реализация и без този план. Бюджет от 47.4 млн лв е доста малък принос към общото финансиране на БАН като имаме предвид колко имаме да гоним като дял от БВП инвестиран в наука и иновации.

Цитати: Повишаване на иновационния капацитет на Българската академия на науките (БАН) в сферата на зелените и цифровите технологии
- Съвет по иновативни материали и зелени технологии, - Съвет по ресурсна ефективност и кръгова икономика, - Съвет по информационни и комуникационни технологии.

Становището бе разработено с финансовата подкрепа на The Minor Foundation for Major Challenges. Съдържанието на доклада е изцяло отговорност на ЕС "За Земята" и не отразяват позицията на донора.

Коментар: Няма никакви заложили конкретни изследователски подобласти и приоритети за развитие у нас. Не е ясна дефиницията на зелени технологии - има опасност да се класират неща, които просто са с лепнат етикет "зелено" (надяваме се поне адекватно да се прилагат правилата на таксономията). Добре е да се зложат умни индикатори все пак и да се дадат гаранция, че се стремим към развитие на приложни проекти и технологии. Наистина настояваме тук ясно да се обвържат изследователските проекти с принципите на таксономията, за да не се правят усилия за развитие на технологии, които ще останат без приложение, защото не издържат критичен преглед за своя принос за устойчивото развитие или го подкопават.

Проект 7: Програма за публична подкрепа за развитие на индустриални паркове и подобряване на инфраструктурната им свързаност

Коментар: Отново се залага изключително на изграждане на инфраструктура и сякаш не е помислено достатъчно кой и как ще пълни тези паркове. Не бихме си позволили да дадем черно-бяла оценка на този проект, особено предвид, че някои от индустриалните паркове у нас се управляват от разумни и прогресивни хора. Надяваме се, че управлението на новите паркове ще се осъществи на конкурентен принцип и няма да бъде дадено на "наши хора". Добре е че са зложени лимити на някои неща - например 2-лентов път до 10 км; Предвижда се 50:50 публично към частно съфинансиране, което също е добре и ще доведе до икономическа логика в проектите.

Има индикатори, което е напредък спрямо първата версия на плана:

1. Създадени и функциониращи 4 индустриални парка с изградена инфраструктура и енергийни връзки; 2. Договорена сума от бюджета по компонент 1; 3. Договорена сума от бюджета по компонент 2; 4. Привлечени поне 4 значими инвеститори в индустриалните паркове.

Проект 8: Икономическа трансформация

3) Подобряване на енергийната и ресурсната ефективност, увеличаване използването на възобновяеми енергийни източници и подобряване на капацитета на МСП във връзка с прехода към кръгова и нисковъглеродна икономика.

три фонда: Фонд 1 – Технологична модернизация - 400+570 млн лв (ЕС : частно)

Фонд 2 – Зелен преход - Направление 1 Декарбонизация 250 + 237.5 млн (ЕС + частно фин)

Становището бе разработено с финансовата подкрепа на The Minor Foundation for Major Challenges. Съдържанието на доклада е изцяло отговорност на ЕС "За Земята" и не отразяват позицията на донора.

The Minor Foundation
for Major Challenges

На МСП ще бъде осигурена възможност за придобиване на активи, свързани с инсталиране на системи за електрическа енергия от ВИ за собствено потребление, в комбинация със съоръжения за локално съхранение на произведената енергия с прекъсваем и неравномерен режим на работа. Предвид времевия хоризонт на Плана за възстановяване и устойчивост, може да се очаква кандидатите да бъдат компании, които въвеждат съоръжения за производство на ВЕИ за собствено потребление с неравен и периодичен режим на производство на електроенергия (слънчева фотоволтаична енергия, вятър и др.) като се има предвид, че такива проекти имат конкурентно предимство по отношение на инвестициите, насочени към продажби на пазара на електроенергия на едро. Пилотната схема ще бъде фокусирана върху проекти за съхранение на електрическа енергия в комбинация с PV генератор със съотношение на мощност не повече от 1: 2 (батерия към генератор) и планирана продължителност на изходната мощност най-малко за 1 ч. От схемата са изключени акумулатори за съхранение на електроенергия за превозни средства (електромобили и др.), които се предвижда да бъдат подкрепени по други проекти.

Направление 2 Кръгова и нисковъглеродна икономика

предоставяне на подкрепа за оптимизация и внедряване на екологични решения и технологии, както и изграждане на капацитет за по-ефективно управление, намаляване и преработка на генерираните в производството отпадъци на предприятията от въглеродно интензивните икономически дейности в сектор С Преработваща промишленост на българската икономика.

Насоченост на подкрепата: МСП с икономически дейности в сектор С Преработваща промишленост, генериращи емисии на парникови газове;

Коментар: Икономиката на България е една от икономиките в ЕС с най-голям енергиен и въглероден интензитет. България се нуждае от 3,8 пъти повече енергия и генерира 4,4 пъти повече въглеродни емисии за единица БВП от средната стойност за ЕС. За постигане на целите на ЕС за зелен преход, Планът залага на инвестиции в енергийна ефективност на сградния фонд и употреба на повече ВЕИ от предприятията и домакинствата. Макар те да са сред препоръчаните от Европейската комисията приоритети, сами по себе си не са достатъчни. Липсва концепция за системен преход в практиките, дейностите и производствения процес към устойчив, зелен икономически модел. НПВУ не се нагърбва с инвестиции в посока преход към кръгова икономика, а вместо това разпределя допълнително финансиране за вече съществуващи програми за енергийна ефективност, енергийни проекти и т.н. Единствените средства за внедряване на зелени и кръгови решения са ограничени до МСП от Преработващата промишленост, генериращи емисии на парникови газове. Препоръчваме драстично повишаване на средствата по Направление 2 от Фонд 2, същевременно с отварянето на програмата към всички представители на МСП без изключение.

Становището бе разработено с финансовата подкрепа на The Minor Foundation for Major Challenges. Съдържанието на доклада е изцяло отговорност на ЕС "За Земята" и не отразяват позицията на донора.

За всякаква друга “подкрепа” за бизнеса за преход към кръгова икономика НПВУ реферира към Иновационната стратегия за интелигентна специализация 2021-2027 (която още не е завършена) и към Националната стратегия за МСП за периода 2021-2027. Общата сума на средствата, отделени за преход към зелена икономика в третата версия на Плана, са намалели от 47% на 40.2%. В Направление 2 Кръгова и нисковъглеродна икономика от Фонд 2 – Зелен преход, част от Програма за икономическа трансформация, са предвидени дейности по “оптимизация и внедряване на екологични и устойчиви решения и технологии във фазите на проектиране, производство, употреба и излизане от употреба на продуктите, както и изграждане на капацитет за по-ефективно управление, намаляване и преработка на генерираните в производството отпадъци.” Същевременно е ясно упоменато недопускането на дейности за оползотворяване на отпадъци по програмата. Според един от основните принципи на кръговата икономика отпадъците от един производствен процес се третират като възможен вторичен ресурс за друг. Препоръчваме да бъде изяснено какво авторите имат предвид под “оползотворяване на отпадъци”. Термичното третиране (енергийно оползотворяване) трябва да остане в графа недопустими по проекта дейности, но други дейности по оползотворяване на отпадъци би следвало да са възможни.

Тук само бегло се споменава стремежът към дейности, свързани с кръговата икономика и управлението на отпадъците, а се говори отново предимно за намаляване на парниковите емисии, което е чудесно само по себе си, но не е единствената предвидена посока в този проект. Може ли да се дадат примери за производства с елементи на управление на материалните ресурси, които да са в рамката на дейностите по кръгова икономика, за да е сигурно, че всички разбираме по един начин това, което четем! Първият проблем тук е липсата на ясна дефиниция за кръгова икономика на национално ниво, и какви са индикаторите по които един проект ще се идентифицира като кръгов. Вторият проблем е насочването на средства единствено към сектор Преработваща промишленост, което ограничава неимоверно потенциала за подпомагане и развитие на кръгови модели в икономиката на страната.

Фонд 3 – Дигитализация - 250 + 21 млн. (съотношение на ЕС към частно финансиране)
Коментар: Това изглежда пренебрежимо малък лост за привличане на частни инвестиции, редно е да се обясни.

Цитати: Бенефициент. Министерство на икономиката

6.2. Индикатор/и за ефект - (НБ - наблюдават се търсените индикатори за инсталирана мощност/капацитет и за спестени емисии).

Фонд 2 Зелен преход -

Направление 1 Декарбонизация Спестявания на емисии CO₂ - Начална стойност – 2 [2021] - Междинна стойност – 1 141 tCO₂ [2025] - Междинна стойност – 2 853 tCO₂ [2026] - Крайна

Становището бе разработено с финансовата подкрепа на The Minor Foundation for Major Challenges. Съдържанието на доклада е изцяло отговорност на ЕС “За Земята” и не отразяват позицията на донора.

стойност – 5 707 tCO₂ [2027] Номинален капацитет на инсталираните съоръжения за съхранение - Начална стойност – 2 [2021] - Междинна стойност – 529 kW Battery power [2023] - Междинна стойност – 1323 kW Battery power [2024] - Крайна стойност – 2645 kW Battery power [2025] Виж архивен файл Dosie Battery Storage Направление 2 Кръгова и нисковъглеродна икономика Дял на МСП с икономически дейности, генериращи емисии на парникови газове от сектор С Преработваща промишленост, възползвали се от публична подкрепа за ресурсна ефективност - Начална стойност – 0.27% [2020 година] - Междинна стойност – 0.87% [2023 година] (70% от крайната стойност) - Крайна стойност – 1.25% [2024 година] Виж файл NF_OsnPok_2018, лист ‚Carbon intensive’

13. Проектът допринася ли за изпълнението на целите и приоритетите, определени в Интегрирания национален план „Енергетика и климат“? Ако отговорът е „да“, моля, опишете как.

Проектът ще допринесе и по Измерение 2.4. „Вътрешен енергиен пазар“, като насърчи потребителите да произвеждат, съхраняват и използват произведената от тях електрическа енергия.

3) Около 200 млн. евро инвестиции за насърчаване комбинирането на нови ВИ с локални съоръжения за съхранение на електрическа енергия в зависимост от подходящото технологично решение за съответните проекти (общо около 200 MW).

Коментар: Отсъствието на дейности за насърчаване на принципите на кръговата икономика се потвърждава напълно от заложените индикатори - никой от които не е свързан с управление на потоци от отпадъци или екодизайн на продукти, които да позволяват многократна дълготрайна употреба на продуктите и материалите, тяхната повторна преработка или биоразградимост! Одобряваме, че са заложили индикатори за спестени емисии и индикатори за енергия, макар че дори повече прецизност няма да е излишна, ако може да се гарантира максимална полза от всяко вложено евро в проектите.

Проект 9: Енергийна ефективност в сграден фонд

Програмата ще допринесе за изпълнение на Специфичните препоръки Съвета на Европейския съюз, отправени към България от 9 юни 2019 г. и от 20 май 2020 г. по отношение на изпълнение на целите за енергийна ефективност в сградния сектор.

Коментар: Започва с много неактуални цели от ИНПЕК. А защо са неактуални? Защото всички досега заложили цели в проекта са вече остарели и ще предстои да бъдат актуализирани с приетите по-високи ЕС цели за спестяване на емисии до 2030 от 40% на 55%. Така сегашната 0% цел за България в рамките на ЕСТЕ и извън ЕСТЕ вероятно също няма да остане в този вид;

Становището бе разработено с финансовата подкрепа на The Minor Foundation for Major Challenges. Съдържанието на доклада е изцяло отговорност на ЕС „За Земята“ и не отразяват позицията на донора.

Цитат: диверсификация на източниците и маршрутите на доставките на природен газ; модернизиране и разширяване на газопреносната инфраструктура; преодоляване зависимостта от внос на енергийни ресурси, чрез използване на местните ресурси (в т.ч. и въглища);

За създаване на стимули за увеличаване нивото на битова газификация в страната, в Министерство на енергетиката се изпълнява проект „Мерки за енергийна ефективност при крайните потребители на природен газ“ (DESIREE) – 10.9 млн. евро грант по Международен фонд „Козлодуй“. Целта му е да се стимулира битовата газификация, като се подпомогне първоначалната инвестиция на около 10 000 домакинства (фиксирана такса 30% от стойността на допустимата инвестиция и 100% такса за присъединяване, но не повече от 1000 евро на домакинство за системи с високоефективни котли и не повече от 1200 евро на домакинство за системи с кондензационни котли) за присъединяване към съществуващата газоразпределителна мрежа.

Коментари: Правителството трябва да забрави за думите въглища и изкопаем газ в рамките на обществено финансиране - изкопаемите горива вече няма абсолютно никакво оправдание да бъдат финансирани с обществени средства. Въглищата си отиват с ускорени темпове, а светът осъзна и че за изкопаемия газ вече мина времето, в което можеше да се класифицира като преходно гориво. Все повече държави започват да следват примера на Великобритания, Нидерландия и Австрия и да декарбонизират битовото отопление си от зависимостта от изкопаем газ. Извън този коментар в рамките на здравия разум, допълваме и следните конкретни неща:

1. Одобряваме таваните на инвестиция на отделните мерки, но няма ясно свързани финансови инструменти, нито механизми за доплащане, ако някой иска по-амбициозни мерки и може да си позволи да доплати. Тези неща спешно трябва да се предвидят като възможности - т.е. Разработване на механизъм за доплащане и разработване на безлихвени финансови инструменти за n-години.
2. Липсват ясни реформи за преодоляване на пречките пред проектите за реновиране - съгласие за етажната собственост, задължение за поддръжка, какво правим с неплатежоспособни обитатели, какво правим с полупразните сгради?
3. 100% грант остава, макар и в ангажимент да се изплащат обратно средствата към фонда за Декарбонизация - как? Само за обществените сгради ли се отнася това връщане или и за частните? Има ли обсъждани механизми вече? Има ли смислени предложения на масата? Защото както е в момента звучи като ще платим, а после ще го мислим. Абсолютно не подкрепяме идеята за 100% грант и никакво самоучастие, освен ако няма ясен механизъм как след това, например през данъци, ще има възможност това финансиране

Становището бе разработено с финансовата подкрепа на The Minor Foundation for Major Challenges. Съдържанието на доклада е изцяло отговорност на ЕС "За Земята" и не отразяват позицията на донора.

да се върне към бюджета. Евентуален компромис е при подход стъпка по стъпка мерки като изолация да се финансират изцяло, но това трябва да включва договор с домакинствата да изпълнят последващи мерки по сградата, в които да вложат собствени средства - например пълна смяна на дограма, ВЕИ за електроенергия или отопление, вентилация, други мерки за ЕЕ. Пак наблягаме, че този План ангажира публичен дълг, които всички ще връщаме след това в рамките на ЕС! Кога трябва да се върне този обществен дълг. Фонда за декарбонизация всъщност ще връща ли тези средства към ЕС и донорите/заемодателите? Нека това бъде засегнато и разяснено в документа! Отново припомняме и друга основна функция на средствата за възстановяване - да послужат като лост и да привлекат частни средства за изпълнение за максимално полезен обществен ефект.

Отново при обновяването на жилищни сгради се допуска (по изключение) достигането на енергиен клас С, което не отговаря на целите на Европейската вълна на обновяване за годишен темп на дълбоко обновяване, като е още по-далеч от необходимото за изпълнение на Парижкото споразумение. Искаме този текст да отпадне и най-ниското ниво на амбиция да достига горните нива на клас Б, ако се предвижда възможността за приемане на действия в рамките на подхода стъпка по стъпка.

Напълно неприемливо за нас е появилото се в третата версия на плана условие единствените многофамилни жилищни сгради, обхванати от програмата, да бъдат 1400 сгради от кандидатствалите през 2015/2016 г. около 2500-3000 сгради (а може би и повече), намиращи се в списък на чакащите на [сайта](#) на Българската банка за развитие. В момента на сайта дори не може да се види общият брой кандидатствали сгради. За тях е предвидено пълно репликиране на предходната програма с предоставяне на 100% грант за подготвителни и строително-монтажни дейности. Няма никакви индикации как ще се приоритизират сред множеството кандидатствали сгради "печелившите" 1400. Няма никакви разчети каква част от общата сума за жилищни сгради ще отиде за еднофамилни (ако изобщо остане нещо за тях - все пак за 2 млрд. лв. бяха обновени 2022 сгради).

Еднофамилните сгради ще получават 100% грант за СМР по енергоспестяващите мерки, а подготвителните документи ще подготвят сами с възможност за използване на финансов инструмент (но кой и с какви средства?). След като собствениците ще са изпълнили началните етапи на обновяването (а би следвало да получат и добри указания посредством реформата "Едно гише"), за общината ще остане само пускането на обществена поръчка за СМР. Знаем, че има сериозни притеснения в обществото точно от недотам качествено изпълнение на СМР по предходната програма, затова и смятаме, че трябва да бъде дадена възможност на собствениците да имат право на участие в конкурсната процедура за избор на строител (наблюдение, но и право на глас).

Становището бе разработено с финансовата подкрепа на The Minor Foundation for Major Challenges. Съдържанието на доклада е изцяло отговорност на ЕС "За Земята" и не отразяват позицията на донора.

Приоритизацията на жилищни сгради с класове на енергопотребление от E, F, G е похвална, но това не би следвало да изключва от достъп до програми за енергийна ефективност и живущи в сгради отговарящи на клас D или C, желаещи да достигнат близко до нулево потребление на енергия (макар в момента ново кандидатстване на МЖС въобще да не е възможно). За тях поне финансови инструменти (с малък грантов елемент) следва да се предвидят. В списъка от над 2500 чакащи многофамилни сгради е много вероятно и да има сгради, чиито енергийни обследвания, платени с обществени средства, да покажат, че отговарят на клас D, за тях какво ще се прави? За публичните сгради не е предвидена приоритизация на база енергиен клас, като в [списък](#) на собственици на такива сгради на сайта на Агенцията за устойчиво енергийно развитие ясно се вижда наличието и на сгради с начални класове D и C.

Стъпка в правилната посока е заявената реформа, въвеждаща “Обслужване на едно гише” при извършването на енергийно обновяване. Макар и закъсняла такава е и информационната система - Създаване на информационна система за дигитализиране на данните по администриране и контролиране на процеса по обновяване. При натрупания опит от изпълнението на Националната програма за саниране срокът от 2 г. за реализацията ѝ изглежда ненужно завишен. Важно е да бъдат осигурени различни нива на достъп за собственици, но също и публичен за изследователи, анализатори, кандидат-сгради и собственици. Необходимо е и използването на отворени данни.

Цитат: “Програмата е в съответствие и с Приоритет 4 „Кръгова и нисковъглеродна икономика“ на Националната програма за развитие: България 2030.”

!!! Кръговата икономика, включително предотвратяване и рециклиране на отпадъци – Изпълнението на програмата няма да: i) доведе до значително увеличаване на генерирането, изгарянето или обезвреждането на отпадъци, с изключение на изгарянето на нерестируемите опасни отпадъци, ii) доведе до значителна неефективност при прякото или непрякото използване на който и да е природен ресурс на всеки етап от неговия жизнен цикъл, които не са сведени до минимум чрез адекватни мерки; iii) причини значителна и дългосрочна вреда на околната среда по отношение на кръговата икономика.

Коментар: По проекта за Енергийна Ефективност в сградния фонд темата за кръгова икономика се споменава бегло. По същество проектът няма да доведе до минимизиране на количеството на генерираните строителни отпадъци и тяхното рециклиране. Нужно е не просто частично саниране на многофамилните сгради, а изграждане на цялостна методология за въвеждане на принципите на кръговата икономика при реновацията и строителството на сгради.

Къде е кръговостта на проекта? Няма я в специфичните цели, нито има заявки/цели за повторна употреба на материали, за използване на естествени такива или без токсични примеси, позволяващо последващото им рециклиране, а не депониране или изгаряне като

Становището бе разработено с финансовата подкрепа на The Minor Foundation for Major Challenges. Съдържанието на доклада е изцяло отговорност на ЕС “За Земята” и не отразяват позицията на донора.

опасни отпадъци. Управлението на строителните отпадъци у нас в момента не предполага кръговост. България е до никъде в постигането на целта от 70% рециклиране на строителни отпадъци към 2020 г. и това не може да се избягва като тема повече. Имаме потоци от материали при обновяването материали - бетон, мазилки, плоско стъкло, рамки и дограми - трябва да е цел максимално малък процент да завършат на депата, а сега е точно обратното. Имаме и огромно количество отпадъци от парчета изолации при разкрояването по време на СМР. Тази тема поставихме още при първите наченки на програми за обновяване с евросредства за периода 2007-2013 и до днес не виждаме предприети действия цели два програмни периода по-късно - а обратното видяхме множество парчета плаваща топлоизолация по река Искър към ВЕЦ Своге.

Кръговата икономика приложена в сферата на строителството и реновацията на сгради и системи предполага прилагането ѝ от най-ранен етап, т.е. от фазата на дизайн, преминавайки през жизнения цикъл на сградата, включително поддръжката ѝ, и завършва с планирани действия за превръщането на вложените в нея материали и суровини в нови продукти по възможност без намаляване на качеството им. За целта е нужно да бъдат изградени методики, по които да бъдат обучени специалисти, внедрени в проектантските бюра. Необходимо е и стимулиране на местно производство на нискоемисионни (и природосъобразни) строителни материали.

Цитат: Защитата и възстановяването на биологичното разнообразие и екосистемите – Изпълнението на предвидените в програмата мерки няма да бъдат: (i) значително вредни за доброто състояние и устойчивостта на екосистемите; или (ii) вредно за състоянието на опазване на местообитанията и **видовете**, включително тези от интерес за Съюза.”

Коментар: Все още няма приета методология за опазване на защитени видове - прилепи, бързолети, кукумявки, керкенеци и тн. при енергийно обновяване на жилищни и нежилищни сгради. За тези видове градската среда и жилищата са се превърнали в среда на обитаване, която бива увредена при извършване на мерки за енергийна ефективност. Настояваме за приемане на методология и осъществяване на:

- предварителен мониторинг и оценка за наличието на защитени видове на етап обследване на сградата
- съобразяване на строително монтажните дейности с периодите им на гнездене и отглеждане на поколение
- компенсаторни мерки - поставяне на къщички за защитените видове в близост до предишните им обитания.

Цитат: “Програмата за ЕЕ в сграден фонд ще спазва принципа да не нанася значителна вреда („do no significant harm” /DNSH/ principle) и ще осигури ефективно прилагане на този принцип, доколкото е възможно, като вземе предвид Регламента за таксономията.”

Становището бе разработено с финансовата подкрепа на The Minor Foundation for Major Challenges. Съдържанието на доклада е изцяло отговорност на ЕС “За Земята” и не отразяват позицията на донора.

Въпрос: Това означава ли, че няма да има опити да се слагат нови газови бойлери, конвектори или котли по линия на тези средства?

Компонент 2 - публични сгради (общински и с държавна собственост)

В третата версия са добавени сгради на Българската академия на науките (БАН) с определен бюджет от 30 милиона лева, увеличавайки общия бюджет за обществени сгради до 384 366 080 лева. Сградите, собственост на БАН, не подлежат на приоритизиране от общините, тъй като имат определен бюджет.

Коментар: По Компонент 2, крайната стойност от 639 бр. обновени публични сгради до 30.06.2026г. е недостатъчен за образуване на тренд по енергийното им обновяване, което да достигне широка публичност на програмата в страната. Препоръчваме увеличаване на бюджета за компонент 2, както и независим мониторинг на резултатите по изпълнените мерки. Доказването на енергийните и въглеродни спестявания след реновация е ключов компонент на който е обърнато минимално внимание в така разписания проект.

Препоръчваме независим мониторинг на резултатите от прилаганите мерки. Доказването на икономии на енергия и въглеродни емисии след обновяване е ключов елемент, който е получил минимално внимание в целия проект.

Компонент 3 - сгради в сферата на производството, търговията и услугите

Цитат: От предвидените средства за сгради в търговията и производството 40% са за големи и 35% за средни предприятия, за микро и малки остават 25%.

Коментар: Доколко е уместно финансирането по Компонент 3 за сгради на големи и средни предприятия? Ако изобщо е приемливо финансиране с публични средства на тези сектори то е добре средствата да бъдат насочени само към микро и малки предприятия. Конкурентният подбор на предприятия бенефициенти също ни притеснява как ще се реализира.

В третата версия на НПВУ в Компонент Нисковъглеродна икономика се появява като реформа - Механизъм за финансиране на проекти за енергийна ефективност и възобновяеми източници заедно със сметките за енергия.

Цитат: Създаване на работна група за изготвяне на предложение за нормативни промени Изпълнителите на мерките за енергийна ефективност ще бъдат свободно избирани от собствениците. Механизмът предстои тепърва да се детайлизира, като не са посочени източниците на финансиране. Провеждане на информационна кампания за запознаване на крайните потребители и търговците на енергия с възможностите на механизма (Q2/2023).

Становището бе разработено с финансовата подкрепа на The Minor Foundation for Major Challenges. Съдържанието на доклада е изцяло отговорност на ЕС "За Земята" и не отразяват позицията на донора.

Коментар: Предполагаме, че този механизъм ще бъде опит за стимулиране на прилагането на член 7 от Директивата за енергийна ефективност (схеми за задължения за енергийна ефективност), което дори е забавена мярка. На този етап с оскъдна информация ни е трудно да коментираме предложението. Надяваме се да подпомогне развитието на ESCO пазара у нас, както и да помогне за облекчаване на енергийната бедност, а не за влошаването ѝ.

Проект 10: Програма за финансиране на единични мерки за енергийна ефективност в еднофамилни сгради и многофамилни сгради, които не са свързани към топлопреносни и газопреносни мрежи.

Цитат: Изграждане на слънчеви системи за БГВ Максималният размер на безвъзмездното финансиране на отделно домакинство се предвижда да е 50% от стойността на системата, но не повече от 1 265,50 лв., а за домакинство, което получава енергийни помощи – 100% от стойността на системата, но не повече от 2 531 лв.; - Доставка и монтаж на фотоволтаични системи до 3 kW Максималният размер на безвъзмездното финансиране на отделно домакинство се предвижда да е 50% от стойността на системата, но не повече от 3 995 лв., а за домакинство, което получава енергийни помощи – 100% от стойността на системата, но не повече от 7 911 лв. Инсталираните машини и съоръжения трябва да бъдат нови – „втора ръка“ не са допустими за финансиране. Едно домакинство може да кандидатства само за една от вече двете мерки.

Краен бенефициент (ползвател) на помощта ще бъдат български домакинства – очакваме да се включат 8 342 домакинства, от които 2 086 получаващи енергийни помощи.

Цитат: Общият планиран ресурс е 31 997 342,00 лв., в т. ч. 19 999 644,00 лв. от Инструмента за възстановяване и устойчивост и 11 997 698,00 лв. собствено финансиране от крайните бенефициенти.

Коментар: Как ще се гарантира постигането на сумата за съфинансиране? Не става ясно ще бъде ли предвиден финансов инструмент в подкрепа на собствениците, например с национални средства.

Физически капитал (закупуване на машини и съоръжения) – 100%;
Договорени финансови средства: - Начална стойност – 0 [30.09.2021] - Междинна стойност – 2,8 млн. лв. [31.12.2021] - Междинна стойност – 14 млн. лв. [30.06.2022] - Крайна стойност – 20 млн. лв. [31.12.2023] Договорените финансови ресурси ще бъдат разпределени между общинските администрации, **които не са** със занижено качество на въздуха (виж т. 8.2 по-долу) съгласно определени установени критерии. След това общините ще идентифицират крайните бенефициенти (домакинства) на общинско ниво.

Становището бе разработено с финансовата подкрепа на The Minor Foundation for Major Challenges. Съдържанието на доклада е изцяло отговорност на ЕС “За Земята” и не отразяват позицията на донора.

Коментар: Радващо е да видим програма за подпомагане на ВЕИ в третата версия на НПВУ, без климатиците със съмнително качество, които бяха популяризирани във втората версия на плана. Това дойде на цената на по-малко участващи еднофамилни жилища. Трябва да се обърне внимание на намаляването на броя на бенефициентите, тъй като според нас предложеното количество е изключително ниско, както в предишната, така и в последната версия на програмата. За подобни мерки за насърчаване на ВЕИ (фотоволтаични и термални колектори, но също така и качествени термопомпи както и системи за съхранение на студ/топлина) трябва да се харчат много повече публични средства, правейки мерките достъпни за всички, които се интересуват от чисти отоплителни решения. Заслужава да отбележим с похвала, че фокусът върху ВЕИ като решение срещу енергийна бедност се наблюдава за първи път в България.

Свиването на обхвата на допустимите бенефициенти от 10 680 спрямо предходната версия на 8 342 е крайно смущаващо. Броят на предвидените за включване в програмата енергийно бедни домакинства получаващи енергийни помощи също намаляват от 2 670 на 2 086. След намалението мярката ще обхване под 0,3% от всички домакинства в страната, а всички домакинства трябва да имат достъп до ВЕИ за производство на енергия за собствени нужди. Орязването не стимулира производството на ВЕИ при крайните потребители, а би могло да спомогне и за постигане на националните цели за производство на енергия от ВЕИ (макар да са необходими и по-мощни системи от 3 kW).

Препоръките ни за увеличаване на дела на финансиране на тази мярка и разгръщането ѝ не бяха чути. Напротив, наблюдава се свиване, което не би довело до реални промени към преминаване от въглеродни към възобновяеми енергийни източници. Междувременно ВЕИ програмата за домакинства бе номинирана за участие в Наградите за европейско финансиране / EU Cash Awards, инициатива на Climate Action Network Europe, която представя добри, лоши и грозни примери за инвестиране на европейски средства от проекто-плановите на държавите членки за възстановяване, справедлив енергиен преход, оперативни програми. След гласуване на граждани от цял ЕС българската програма спечели златния приз за “добра практика” в категория “Подкрепа за енергийни общности”. Настояваме за неколккратно увеличение на бюджета по тази програма за сметка на отпаднали проекти.

В категорията с най-вредящи проекти намери място проект 13 за газопровод до въглищните региони, който настояваме да бъде заменен с повече ВЕИ мерки.

В категория за лошо харчене на евросредства - “Затваряне на очите пред потенциала за енергийна ефективност” проект 9 от НПВУ за енергийна ефективност в сградния фонд спечели призовото място заради ниската си амбиция за обновяване и липса на доказано работещи решения. Европейските граждани подкрепиха исканията ни за преработване на

Становището бе разработено с финансовата подкрепа на The Minor Foundation for Major Challenges. Съдържанието на доклада е изцяло отговорност на ЕС “За Земята” и не отразяват позицията на донора.

програмата, така че да не се пропускат възможности за реална промяна, служеща на хората и климата.

Обръщаме внимание, че за по-малко от месец постигнахме значителна европейска видимост на добрите и лошите неща в българския план за възстановяване, така че настояваме препоръките ни да се вземат насериозно от правителството!

Като цяло ВЕИ проектът е добре замислен. Чудесно е, че са заложили тавани за отделните видове мерки. Ресурсът ще допълва ОПОС и ПОС, вероятно и ПРР / Развитие на регионите, и LIFE, където в момента действа финансиране през общини за подобни мерки. Все пак ресурсът е пренебрежимо малък и има известна неяснота дали има елемент на финансов инструмент или допълняемост с ФИ.

Нужно е да бъдат прецизирани техническите характеристики на заложеното оборудване. В предишната версия конкретни технически характеристики бяха заложили само за климатиците.

Също така, е нужно да се изготви и въведе работеща система следяща качеството на изпълнение (монтаж), последващата поддръжка (минимум 2 г., а най-добре поне 5 г.), и мониторинга на постигнатите спестявания, от независима институция. Жизненоважно за успеха на проекта е реалното понижаване на енергийните разходи на домакинствата. Мерки касаещи качеството на сградната обвивка е силно препоръчително да предшестват предвидените в мярката мерки. Без тях съществува сериозен риск да се повишат сметките за ток за отопление. Следва да се изясни в коя програма или мярка ще може да се предостави такава подкрепа, както за енергийно бедните, така и за останалите граждани.

Смятаме, че дори мерки, насочени към енергийно бедни домакинства е добре да съдържат минимално съфинансиране от тяхна страна - 5-10%, което да може да бъде покрито и чрез безлихвени заеми и разсрочено във времето. Друг "наследен" проблем на програмата са и силно ограничаващите критерии за получаване на "целева помощ за отопление", поради което само най-тежко засегнатите от енергийна бедност граждани получават достъп до подкрепа. Остава неизяснен въпросът съгласно тази дефиниция за енергийно бедни ли ще започне (и премине по-голямата част) от кандидатстването по програмата. Съгласно реформа 2 "Разработване на дефиниция на "енергийна бедност" за домакинствата в Закона за енергийна ефективност за целите на финансирането на проекти за енергийна ефективност" финалната дефиниция ще бъде приета със Закон за изменение и допълнение на Закона за енергийната ефективност през второто тримесечие на 2022 г. (това бихме казали, че е и доста закъснял срок, но и доста оптимистичен). В същото време спрямо разчетите на ВЕИ програмата 70% от финансовите ресурси ще бъдат

Становището бе разработено с финансовата подкрепа на The Minor Foundation for Major Challenges. Съдържанието на доклада е изцяло отговорност на ЕС "За Земята" и не отразяват позицията на донора.

разпределени до 30.06.2022 г. (14% до 31.12.2021 г. и още 56% до 30.06.2022 г.). Излиза, че настоящата ВЕИ програма за момента е единствената, която таргетира енергийно бедни домакинства, а разработваната специално за нея дефиниция ще дойде със значително закъснение.

Цитат: “Министерството на енергетиката ще сключва договори с общините бенефициенти, които разпределят финансовия ресурс на своята територия.”

Коментар: Министерство на енергетиката досега не е имало опит с програм с бенефициенти граждани, няма необходимите структури за управление на процеса и може би било по-целесъобразно управлението на програмата да минава през Регионалното министерство, поради сходствата с проект 9.

Този ресурс се насочва към общини, които не са със занижено качество на въздуха, т.е. Това ще е ресурс за малките общини, които не мерят за чистота на въздуха. Индикаторите за спестени емисии могат да бъдат ориентировъчно пресметнати. Само до 2023г.! Съветът ни е този проект да увеличи бюджетът си поне десетократно за сметка на газовата инфраструктура в комплекс Марица Изток.

Проект 11: Енергийно ефективни общински системи за външно изкуствено осветление (ВИО)

Цитати: Основните дейности са свързани с: • Демонтаж на съществуващи осветители, проводници и кабели; • Доставка и монтаж на нови осветители, проводници и кабели; • Доставка и монтаж на съоръжение/я за производство и съхранение на електрическа енергия от възобновяеми източници за собствено потребление в системата за ВИО; • Извършване на строително монтажни работи, пряко свързани с реконструкцията на системата/ите за външно изкуствено осветление; • Демонтаж на съществуващи средства за управление, доставка и монтаж на нови средства за управление, измерване и контрол, с възможност за надграждане и разширение, в т.ч. въвеждане или свързване към съществуваща система за автоматизация и управление на системата за външно изкуствено осветление; • Изготвяне на технически/работен проект; • Строителен надзор; • Авторски надзор; • Управление на проекта и публичност.

Индикатор/и за резултат Брой сключени договори за БФП: 200

6.2. Индикатор/и за ефект Годишни енергийни спестявания в крайното потребление на енергия - Начална стойност – 0 MWh/г. [30.06.2021] - Междинна стойност – 0 MWh/г. [31.12.2021] - Междинна стойност – 0 MWh/г. [30.06.2022] - Междинна стойност – 47 984 MWh/г. [31.12.2022]* - Крайна стойност – 215 824 MWh/г. [30.06.2024] Допълнителни индикатори: Годишни намаления на емисиите на CO₂ – 254 672т./г 3. Годишни спестявания

Становището бе разработено с финансовата подкрепа на The Minor Foundation for Major Challenges. Съдържанието на доклада е изцяло отговорност на ЕС “За Земята” и не отразяват позицията на донора.

на средства – 14 757 196 евро/г. Брой хора, които се възползват от подобрената енергийна ефективност – население и посетители на общините в България – 7 млн. *Срокът за изпълнение на проектите е 18 месеца.

В периода до 2020 г. част от общинските администрации в България са подменили системите си за външно изкуствено осветление по други програми, чрез използване на ЕСКО модел за финансиране или със собствени средства. Настоящият проект ще надгради и допълни съществуващата програма за финансиране на мерки за енергийна ефективност в улично осветление, като ще използва средствата за модернизиране на системите за външно изкуствено осветление на общинските администрации, чиито проекти са в пълна проектна готовност (84 бр.). Натрупаният опит ще бъде използван за подготовка на проекти за модернизация на системите за външно изкуствено осветление на още 120 общини в страната.

Коментар: Не сме убедени, че този вид проекти трябва да се финансират изцяло грантово. Препоръката ни е при условие на предварителни изчислени достатъчни нива на енергийни спестявания проектите да се реализират чрез договори с гарантиран резултат (ДГР), Моделът на финансиране и реализиране на ДГР е известен и като ЕСКО (Energy Service Companies) Напоследък българските общини засияха с нови LED лампи, но ако ресурсът за това е безплатен, се опасяваме, че това просто ще нареди проекти, дори там, където не са нужни или ще ги прераздуе. Общинското осветление е добре да се изгражда там, където се постига спестяване, което да изплаща вложеното. Там където има този ефект има място и за пазарни проекти - т.е. ЕСКО. Нека не убиваме постигнатото по ЕСКО модели с поредни 100% грантови схеми.

При положение, че предвидените по програмата проекти не могат да бъдат финансирани изцяло чрез ДГР, т.е. не се наблюдават достатъчно енергийни спестявания, за да изплатят инвестицията на ЕСКО компанията, препоръчваме отваряне на възможността за процент грантово участие. Този процент не би трябвало да надвишава 50% от проектната инвестиция. По този начин осветителните системи на предвидените в програмата общини ще бъде подменено с енергийно ефективно, енергийните и въглеродни спестявания ще бъдат доказвани по одобрени международни методологии от ЕСКО компаниите, поддръжката за периода на договора ще бъде изцяло поета от същите, и същевременно ще се освободи финансов ресурс, който би могъл да бъде разпределен за по-належащи проекти. Поне половината от предвидените над 300 млн. лв биха могли да бъдат пренасочени например за дофинансиране на проект 10.

Наблюдава се също тенденция да се слагат слънчеви панели на улично осветление на места, където има достъпна мрежа. Такива компоненти са напълно безсмислени в среда с изградена мрежа. Нараства тенденцията да се слага осветление и там, където е абсолютно

Становището бе разработено с финансовата подкрепа на The Minor Foundation for Major Challenges. Съдържанието на доклада е изцяло отговорност на ЕС "За Земята" и не отразяват позицията на донора.

ненужно - което от търсен полезен ефект, прераства в създаване на светлинно замърсяване и накрая риск да не можем да поддържаме изграденото, когато за това средства няма да има. Отказът от ЕСКО и желанието да се премине към финансиране по този план са още по-озадачаващи, защото и в този случай имаме публичен дълг, който трябва да се върне. Мултиплициращия ефект за икономиката е също неясен, макар че има възможности да се използват технологии на местни производители. Настояваме за преосмисляне на модела на изпълнение на проекта!

Проект 12: Дигитална трансформация и развитие на информационните системи и системите реално време на ЕСО в условията на нисковъглеродна енергетика

Цитат: Подпроект 9 Система за динамично наблюдение на преносните възможности – с все по-голямото разпространение на ВЕИ и тяхното неравномерно разполагане на територията на страната изискват динамично следене на потоците на застрашените електропроводи и своевременно предприемане на корективни действия. Това налага въвеждането на система за динамично наблюдение, включваща доставка и монтаж на сензори и метеостанции, както и софтуер за наблюдение и оценка на преносната способност на тези електропроводи. 3. Бенефициер Електроенергиен системен оператор (ЕСО) ЕАД

...възстановяване и устойчивост е в размер на 467 000 000 лева от общите разходи по проекта. Предвижда се участие на ЕСО ЕАД във финансирането на проекта със собствени средства в размер на до 9 % от общата стойност. Собствените средства ще гарантират цялостното изпълнение на заложените цели.

Индикатор/и за резултат - Увеличаване на капацитета за присъединяване на нови възобновяеми мощности към ЕЕС с поне 4000 MW Начална стойност – 2021 - 0 MW Междинна стойност – декември 2024 - 2000 MW Крайна стойност – юни 2026 - 4000 MW - Увеличаване на междусистемния капацитет за пренос на електроенергия чрез по-добро използване на съществуващите активи с поне 1000 MW Начална стойност – 2021 - 0 MW Междинна стойност – юни 2025 - 500 MW Крайна стойност – юни 2026 - 1000 MW

Коментари: Смятаме, че технологичната реформа в системата на ЕСО е от огромно значение за осигуряване на възможности за включване на все по-висок дял ВЕИ в системата. Но смятаме също, че България заложи абсолютен минимум като потенциален дял на ВЕИ в електроенергийната система към 2030. Сумата е огромна, успехът на приложените мерки ще предреши цялата декарбонизация на сектора в следващите две десетилетия. Смятаме, че проектът трябва да въвлече чуждестранни експерти и да бъде добре координиран и оценен с ENTSO-E и да има прозрачна и публична обратна връзка дали заложените мерки са достатъчни, дали няма да блокират допълнително развитие и

Становището бе разработено с финансовата подкрепа на The Minor Foundation for Major Challenges. Съдържанието на доклада е изцяло отговорност на ЕС "За Земята" и не отразяват позицията на донора.

огъвкавяване на системата в следващото десетилетие и дали с тези средства не може да се постигне дори по-висок дял на заложените цели за капацитет на преносната мрежа. Още веднъж - наистина приветстваме проекта, но с годините се е формирало недоверие между НПО и структурите в енергетиката и не приемаме лесно за чиста монета подобни проекти, дори когато са на пръв поглед доста издържани. Много добър паралел може да се направи с други проекти, в които разходите са обосновани като средни разходи за подобен тип проекти от други държави. Подобна обосновка на заложените бюджетни средства би била от полза и тук. Смятаме, че този проект трябва да върви заедно с проект за огъвкавяване на електропреносните мрежи и за умни мрежи за средно и ниско напрежение, за да се даде възможност за по-добра интеграция и на малките ВЕИ проекти в системата, които най-често се включват в разпределителната мрежа. Средства за такъв проект могат да дойдат от проект 13 или частично от проект 11, които смятаме, че не бива да се финансират.

Въпрос: Защо правителството настоява проектът да се финансира по линия на НПВУ, а не чрез заеман капитал, предвид че това са вид инвестиционни разходи, които могат да бъдат включени в цената на тока?

Проект 13: Проектиране, изграждане и въвеждане в експлоатация на инфраструктура за пренос на водород и нисковъглеродни газообразни горива за хранване на електроцентрали и други потребители във въглищни региони в Р България

Цитат: да се използва за пренос на нисковъглеродни газообразни горива и техните смеси в различни съотношения (водород, биогаз, природен газ). В тази връзка инфраструктурата ще бъде свързана със съществуващата газопреносна мрежа на „Булгартрансгаз“ ЕАД, като Подобект 1 ще бъде свързан и с IGB (Интерконектор „Гърция-България“), осигурявайки възможност за доставки на нисковъглеродни газообразни горива, в т.ч. водород, и за други потребители, като по-малки промишлени и административни обекти и битови потребители (домакинства).

ОБЩА ПРОГНОЗНА СТОЙНОСТ: 243 995 273.55 ЕВРО = близо 500 млн лева, 91% от планираните разходи за сметка на механизма за възстановяване, останалите 9% от планираните средства ще бъдат осигурени от “Булгартрансгаз” ЕАД!

Индикатор/и за ефект Целеви потребители (електрически централи), използващи водород, нисковъглеродни газообразни горива и техните смеси, бр. - Начална стойност – 0 [2022 година] - Крайна стойност – 4 [2026 година]

Коментар: Що за ефект и индикатор са 4 присъединени централи? Ако има газови централи, те ще са само част от мощностите в Марица Изток (МИ), а не всички, само и само за да се угоди на всички! Идеята за газова централа, която не използва отпадните топлини

Становището бе разработено с финансовата подкрепа на The Minor Foundation for Major Challenges. Съдържанието на доклада е изцяло отговорност на ЕС “За Земята” и не отразяват позицията на донора.

е да е само върхова - тя ще е малка мощност и е добре да се финансира след разчет и в свободния пазар да е част от "merit order".

Коментар относно промяната на финансовата рамка: Само в рамките на два месеца от втората (08.02.2021) до третата (16.04.2021) версия на Плана за възстановяване и устойчивост се наблюдава покачване на планираното финансиране от страна на Инструмента за възстановяване и устойчивост от 70% на 91% и съответно намаляване на осигурените от „Булгартрансгаз“ ЕАД собствени средства с 21%. Поставяме критично въпросът, защо при положение, че планираната с проект 13 инфраструктура ще подпомогне цялостното развитие на вече съществуваща инфраструктура на „Булгартрансгаз“ ЕАД, то участието на „Булгартрансгаз“ ЕАД е само 1/10 от цялата сума? Какво наложи намаляването на финансово участие на „Булгартрансгаз“ ЕАД с 21% в рамките само на два месеца, при положение, че няма публично обявена промяна във финансовата стабилност на компанията? Възможно ли е "Булгартрансгаз" да е в тежко финансово състояние защото приходите от "Балкански / Турски поток" изглеждат по-малко от очакваното, докато разходите се увеличават поради лихвите по заемите, с които е построен руският транзитен газопровод? Обръщаме внимание, че е от особена важност за устойчивостта на пилотните проекти те да са финансирани и с частни средства и тези да са в разумно съотношение с финансирането с държавни средства. Подобни ходове затвърждават допълнително нашата позиция, че този проект няма изобщо място в НПВУ и трябва да отпадне безусловно!

Коментари: Изцяло фокус върху енергийния комплекс Марица изток (МИ) - спасяването на МИ не е въпрос на запазване на горивни мощности. Дори няма заложен капацитет от ВЕИ и инсталации за производство на водород. Възможно двойно предназначение на тази инфраструктура - идеята е инфраструктурата да работи заедно с мрежата за пренос на природен газ, по която без преустройство не може да се транспортира повече от 10% водород в смес с въглеродородите, за които е предназначена. Количествата биогаз пък у нас остават пренебрежимо малки и няма гаранция, че това ще претърпи съществени промени в близко бъдеще. Идеята на този проект е да се доставя изкопаем газ до МИ, а не да се произвежда водород на място. Инвестицията е огромна и напротив - заплашва да блокира смисленото развитие на зеления водород в бъдеще, поради прекалено силния икономически интерес на газа, ако проектът се осъществи. Създава се впечатлението, че Българското правителство просто иска финансиране за проект за газифициране на ТЕЦ-овете с Европейски, а не държавни средства. При това планираното газифициране на всички ТЕЦ-ове е в комплекса, където се намира още един ТЕЦ, свързан с консултанта Христо Ковачки - Брикел. Кратките заложене срокове, говорят, че плановете са вече на лице в кабинета и вероятно са в опасно напреднал етап. Да не говорим, че вече се направиха проекти под носа на цяла България и на ЕК, без обществени консултации и за сметка на българския данъкоплатец като Турски поток, който упорито назоваваме

Становището бе разработено с финансовата подкрепа на The Minor Foundation for Major Challenges. Съдържанието на доклада е изцяло отговорност на ЕС "За Земята" и не отразяват позицията на донора.

Балкански. [Недоумение за журналиста от Капитал Ивайло Станчев](#) поражда и дължината на предложените газопроводи. От една страна се казва, че новите газопроводи искат да се свържат към съществуващата газопреносна мрежа, както и до бъдещия интерконектор с Гърция, които се намират на около 20 км от МИ, а проектът цели 125 км. нови тръби. ТЕЦ Бобов дол вече е поискал да бъде свързан с близкия магистрален газопровод (на 3-4 км), докато планът за възстановяване предвижда 50 км газопровод. **Според нас този проект няма място в плана за възстановяване и не е от полза за прехода към нисковъглеродна икономика. Подобни сделки не следва да се финансират с публичен дълг, а с частен, като източник за погасяване на дълга следва да са приходите от транспортиране на газа.** Дори нивото на средствата, заложили за управление са толкова малко, че говори, че вече е свършена повечето работа и интересът е в това тръбите да дойдат като подарък. България трябва да направи оценка и моделиране как да се случи развитието на зеления водород в идните десетилетия. Комерсиално зрели технологии не се очакват преди средата на десетилетието, поради липса на адекватна и достъпна технология за производството му, а финансирането на проект 13 е точно до тогава. Т.е. Ако говорим за водород, по-скоро в този план има място за изследователски проекти и стратегии за оценка и развитие, а не за реални проекти, какъвто този изобщо не е. Средствата могат да се използват по-разумно за алтернативи. Наливането на средства в газ рискува да оскъпи енергетиката дългосрочно! Дори няма ангажимент за използване на задължителен микс от 10% зелен водород с тази мрежа!

Специално се обръщаме към заетите във въглищния сектор и към профсъюзите. Потенциалното газифициране на комплекса означава някакво спасяване на централите и то на висока цена дългосрочно, но никакво спасение на работни места и осигуряване на поминък на съкратените. Горивото ще идва отвън, което значи затваряне на ММИ, а броят работници необходим в един ТЕЦ на газ е минимален. Така средствата, които днес трябва да идат за смислени алтернативи, преквалификация и нови форми на заетост, ще бъдат наливани уж за спасяването на един енергиен комплекс, който е важен именно заради поминъка, който дава на един регион. Газифицирането на комплекса формално спасява ТЕЦовете, но унищожават икономически региона. Залагането на развитие на енергетика, базирана на ВЕИ и енергийна ефективност от друга страна ще осигури многократно повече работни места, възможност за развитие на малки и средни предприятия и мултиплициращ ефект за икономиката.

За Земята се обявява категорично против финансирането на този проект! Нека средствата бъдат пренасочени към реновиране и подмяна на отоплителните инсталации, базирани на ВЕИ, в домакинствата!

Становището бе разработено с финансовата подкрепа на The Minor Foundation for Major Challenges. Съдържанието на доклада е изцяло отговорност на ЕС "За Земята" и не отразяват позицията на донора.

Проект 14: Схема за подпомагане на пилотни проекти за производство на зелен водород и биогаз

Цитати: Специфичните цели на проекта са: Определяне на стратегическа рамка за действие за идентифициране на потенциала, възможностите и предизвикателствата чрез провеждане на консултации със заинтересованите страни; Разработване на пилотни проекти, позволяващи въвеждането на зелен водород и биогаз с приложение в индустриални производства, както и с цел бъдещото им използване в транспорта и за производство на електрическа и топлинна енергия; Създаване на клъстер от знания и решения за производството на възобновяеми газове, приложението им за секторна интеграция, с цел да стимулират иновационната дейност чрез популяризиране, обмен на знания и опит, трансфер на знания, изграждане на платформа с база данни за знания и иновации, разпространение на информация и сътрудничество между предприятията.

3. Бенефициент. Предприятия

4. Времеви график за изпълнение на проекта, вкл. дейности, етапи 1. Провеждане на консултации със заинтересованите страни за приложимите технологии за производство на зелен водород и биогаз: II тримесечие на 2021 г.; 2. Разработване на концепция и условия за кандидатстване за подкрепа по проекта: III тримесечие на 2021 г.; 3. Провеждане на подбор на проектни предложения и сключване на договори: IV тримесечие на 2021 г. и I и II тримесечие на 2022 г.; 4. Изпълнение на проектите: до III тримесечие на 2026 г.

Индикативен финансов ресурс - Индикативен финансов ресурс - 120 000 000 евро*. Очакваното европейско финансиране със средства от Инструмента за възстановяване и устойчивост е в размер на 60 000 000 евро от инвестиционните разходи по проекта и собствено финансиране от бенефициентите в зависимост от мащаба на проекта.

6.1. Индикатор/и за резултат версия две (08.02.2021) на Плана за възстановяване и устойчивост: Инсталирани мощности за производство на зелен водород Начална стойност – [2021] - 0 MW Междинна стойност – [2024] - 7 MW Крайна стойност – [2026] - 17 MW Производство на зелен водород Начална стойност – [2021] - 0 т/г. Междинна стойност – [2024] - 1000 т/г. Крайна стойност – [2026] – 2 000 т/г. Производство на биогаз Начална стойност – [2021] - 0 ktоe/г. Междинна стойност – [2024] - 14 ktоe/г. Крайна стойност – [2026] – 28 ktоe/г. Версия три (16.04.2021) на Плана за възстановяване и устойчивост: Инсталирани мощности за производство на зелен водород Начална стойност – [2021] - 0 MW Междинна стойност – [2024] - 34 MW Крайна стойност – [2026] - 85 MW Производство на зелен водород Начална стойност – [2021] - 0 т/г. Междинна стойност – [2024] – 5 000 т/г. Крайна стойност – [2026] – 12 000 т/г.

Становището бе разработено с финансовата подкрепа на The Minor Foundation for Major Challenges. Съдържанието на доклада е изцяло отговорност на ЕС "За Земята" и не отразяват позицията на донора.

The Minor Foundation
for Major Challenges

Коментар: Проектът е разумно разписан и целите са реалистични. Тук наистина става дума за зелен водород и за зелени въглеводороди. За да постигне проекта планираните си цели и да спази Европейска Зелена сделка и споразумението за постигане на климатична неутралност на Европейския съюз до 2050 г. е от изключителна важност още в самото начало да се дефинира конкретно и ясно как ще се добива зеления водород. За да е наистина “зелен” водородът за производството му може да се използват само ВЕИ източници и то само и единствено ако тези не влизат в колизия с текущо потребление на тези енергии и използването им за производството на водород не е за сметка на потреблението. Ето защо едновременно с разработването на техническа база за производство на зелен водород е крайно необходимо да се даде условие тези инсталации да произвеждат водород само от ВЕИ. Има нужда от допълнително разписване като визия за развитието на технологията + гаранция за прозрачно и конкурентно набиране на проекти. Препоръчваме включване на количествени индикатори за биогаз, подобно на индикаторите за зелен водород. По отношение на една от трите основни цели “Създаване на клъстер от знания и решения за производството на възобновяеми газове” остава отворен въпросът, защо при планирането на средствата за “индикативно финансов ресурс, според типа разход” е зачеркнат “Човешки капитал (повишаване на умения, преквалификация...) - 10%” и на негово място средствата са разпределени за “труд (разходи за консултантски услуги от инженерно-технически характер) - 15%” За съжаление не става ясно защо само в рамките на два месеца от втората (08.02.2021) до третата (16.04.2021) версия на Плана за възстановяване и устойчивост се наблюдава трикратно покачване на индикативния финансов ресурс от 40 000 000 евро на 120 000 000 евро като собственото финансиране от бенефициентите ще е в зависимост от мащаба на проекта, а не както първоначално заложено на 50% (от общия бюджет за изграждане на нови инсталации за производство на зелен водород ще бъдат изразходвани 100 000 000 евро, а за производство на биогаз - 20 000 000 евро). Производството на биогаз остава същото - 28 ktoe/г.

Обръщаме внимание, че е от особена важност за устойчивостта на пилотните проекти те да са финансирани и с частни средства и тези да са в разумно съотношение с финансирането с държавни средства. Неизяснен остава въпросът какво е наложило:

- 1) петкратното покачването на планираните инсталирани мощности за производство на зелен водород от [2026] - 17 MW на [2026] - 85 MW и
- 2) шесткратното покачване на производство на зелен водород от [2026] – 2 000 т/г. на [2026] – 12 000 т/г. в сравнение с предходната версия на Плана за възстановяване и устойчивост от 08.02.2021.

В текста на проект 14 липсва обосновка за нуждата от подобни мощности и производство. Това не е непременно критика, защото още при версия 1.1 уточнихме, че при правилно задаване на това финансиране и гарантиране на зелен водород и конкурентна среда, сме

Становището бе разработено с финансовата подкрепа на The Minor Foundation for Major Challenges. Съдържанието на доклада е изцяло отговорност на ЕС “За Земята” и не отразяват позицията на донора.

склонни да подкрепим увеличаване на средствата до два пъти, но Правителството ни изненада със доста по-сериозно увеличение.

Проект 19: Цифровизация в железопътния транспорт чрез модернизация на системите за безопасност и енергийната ефективност по жп направления от основната и широкообхватната TEN-T мрежа

Цитати от версия 1.1 (втора): - Намаляване себестойността за 1 МВтч електроенергия, консумирана в обектите на ДП НКЖИ, чрез изграждане на фотоволтаични централи в районите на жп гари.

Брой изградени соларни паркове

- Начална стойност – 0 бр.– [2021 г.] - Междинна стойност – 120 – бр. соларни паркове – [2024 г.] - Крайна стойност – 180 бр. соларни паркове [I-во шестмесечие на 2026 година]

Брой гари с внедряване на ново LED осветление - Начална стойност – 0 бр. 2021 г. - Междинна стойност – 70 бр. – [II-ро шестмесечие на 2024 година] - Крайна стойност - 120 бр. – [I-во шестмесечие на 2026 година]

Коментари: Брой гари снабдени с панели не може да бъде индикатор - ами ако сложим по едно панелче на гара и приемем че сме готови? Настояваме да се включат индикатори за количество инсталирани мощности и количество произведена енергия за собствена консумация, както и ценови индикатор за максимална цена, която ще се инвестира на киловатпик инсталирана мощност, за да е сигурно или някакво обвързване с пазарните ценови трендове. ЖП транспортът е с доста предвидима и постоянна консумация на ел енергия и може да усвои доста добри количества енергия произведена за собствени нужди. Тези нужди от една страна трябва да намаляват с въвеждане на по-ефективни машини и подновяване на тяговия парк, от друга ще се увеличават с тенденцията да се залага на повече жп транспорт в бъдеще. Ако се обвърже със смислени индикатори и се въведе достатъчно конкурентност при подбора на проекти, това има потенциал да се превърне в един от най-смислените проекти в този план. Настояваме ж.п. Транспортта да се обвърже със 100% използване на електроенергия от ВЕИ като съпътстваща реформа. Смислено е частта със соларните паркове да се отдели в отделен проект или под-проект в този план. Потенциалът с неизползвани площи в районите на гарите е огромен - стари индустриални терени, покривно пространство на гарите и на навесите над пероните - всичко това е разумно да се оползотвори възможно най-скоро. Дори ЛЕД осветлението е по-ефективно ако може да бъде захранвано с прав ток направо добит от соларите. Може да има отделен под бюджет или самостоятелен проект за тази инвестиция, ако се заложат планираните мощности за инсталиране още от сега. За тези две мерки виждаме огромен потенциал и за

Становището бе разработено с финансовата подкрепа на The Minor Foundation for Major Challenges. Съдържанието на доклада е изцяло отговорност на ЕС "За Земята" и не отразяват позицията на донора.

ЕСКО договори, ПЧП и аукциони за инсталиране на мощност или доставки на енергия от ВЕИ.

Коментари по 2.В.2.Транспортна свързаност

Заложените проекти са адекватни на транспортните необходиминости на държавата и транспортната мрежа на ЕС – съществена е нуждата и от модернизиране на ЖП инфраструктура и състав, както и на самата ЖП услуга. Крайно необходима е и по-добра организация на крайградския довеждащ транспорт, както и неговата декарбонизация чрез масова подмяна на остарялите дизелови автобуси и микробуси с електрически такива.

Липсващият елемент е ангажимента и ясните мерки за реформа които да доведат до желаната съществена промяна от дълбоко зависимият от петрола в момента транспортен сектор към модерен, екологичен и удобен за потребителя такъв.

Следва да се добавят ясни мерки за:

1. Повишаване на данъците за горивата от изкопаеми източници чийто акциз е един от най-ниските в Европа, както и системата за таксуване на МПС в изпълнение на Специфична препоръка 1 на Съвета от Европейския семестър „Да подобри събирането на данъците чрез целенасочени мерки в области като данъците върху горивата“ и на принципа „Замърсителя плаща“;
2. Ограничения за навлизане в градовете и придвижването в тях особено на стари, замърсяващи и тежкотоварни МПС които да преориентират гражданите и бизнеса към по-екологични форми на довеждащ и градски транспорт;
3. Отново в Плана, както и в ОП Транспортна свързаност, няма реформи и проекти които да свържат пълноценно националната ЖП мрежа с Европейската или да стимулират товарният транзитен пътен трафик да бъде прехвърлен на ЖП през територията на България. Липсват проекти за модернизация на ЖП коридорите Свиленград-Пловдив-Русе-Букурещ по който минава основния трафик между Турция и Украйна и Солун-София-Видин-Тимишоара по основния европейския ТЕН-Т коридор. Напомняме че още през 2012 проектът за модернизация на ЖП линия София-Видин бе обявен за първостепенен приоритет за кандидатстване по Механизма за свързаност на Европа, но администрацията не го реализира и избра вместо него финансирането на въглеродно интензивни проекти за пътища;
4. Настоящият План е подходящ инструмент за обозначаването на национална мрежа от велопътища, отделянето ѝ от националната и общинска пътна мрежа и нейното инфраструктурно осигуряване.

Становището бе разработено с финансовата подкрепа на The Minor Foundation for Major Challenges. Съдържанието на доклада е изцяло отговорност на ЕС “За Земята” и не отразяват позицията на донора.

Цитат версия 1.2 (трета версия):

Прилагаме сканирано ценово предложение от сайт <https://www.shop.chepakov.com>.

Индикативната стойност за изграждане на 1 брой соларен /фотоволтаичен/парк е 39 912,47 лв. без ДДС. Предвижда се да бъдат изградени 180 бр., като общата стойност за тях е 7 184 244,60 лв. ≈ 7 200 000 лв. без ДДС.

В изчисляването на себестойността на 1 бр. соларен парк е включено:

1. Изграждане на фотоволтаична система – 30 kWp – 33 310,05 лв.;
2. Изграждане на заземителна инсталация и LED осветление на соларен парк – 1 420,52 лв.;
3. Изграждане на ограда за соларен парк – 2 953,60 лв.;
4. Преносна среда за изграждане на видеонаблюдение на соларен парк – 2 228,30 лв.

Коментар: Във финалната версия на заявения план вече имаме разчет и планирана мощност на всеки соларен парк. 180 соларни парка по 30 kWp инсталирана мощност се равняват на 5,4 MWp инсталирана мощност. Цената, която е заложена е добре да бъде постигната на отворени публични търгове. Повечето гари имат площ (покриви и навеси), които биха позволили значително увеличаване на планираната инсталирана мощност. Соларната енергия вече не се нуждае от субсидиране и цените ѝ са достатъчно ниски. Говорейки за субсидия обаче тук границата от 30 kWp на инсталация подозрително съвпада с лимита на предоставените от КЕВР стимули за малки соларни инсталации. Този лимит с предоставяне на преференциални цени е именно до 30 kWp. АКО НКЖИ се стремят да получат този стимул, това не е добре измислена схема. Нормално е КЕВР да обърнат внимание, че един и същи собственик разбива инсталиран капацитет на стотици по-малки соларни паркове, за да се получи субсидирана изкупна цена на електроенергията. Казваме го с най-добри намерения, защото наистина харесваме проекта за соларна енергия в железниците. Има смисъл железниците да използват големите площи на гарите и покривни и наземни, за изграждане на соларни паркове. Но е смислено тази електроенергия да се използва за нуждите на железопътния транспорт директно, а не да се прави безсмислено оскъпяване през схемите за подпомагане, което накрая представлява чисто кръстосано субсидиране. Силно насърчаваме този проект, но след преосмисляне! Търгове за максимално голям капацитет за предвидения бюджет и привличане на частен капитал в парковете. Излишната електроенергия може да се продава на свободния пазар, очаква се скоро да действа по-нормално и схема със сертификати за произход, които пак ще позволят на НКЖИ и инвеститорите в това начинание да получават премия от пазара.

Становището бе разработено с финансовата подкрепа на The Minor Foundation for Major Challenges. Съдържанието на доклада е изцяло отговорност на ЕС "За Земята" и не отразяват позицията на донора.

The Minor Foundation
for Major Challenges

Въпрос и предложения за възможен алтернативен подход: Защо финансираме най-субсидирания транспортен сектор с публичен дълг?

Вече предложихме идея предвидените средства за соларни паркове да се увеличат за сметка на други проекти от НПВУ, чиито бюджет може да се намали или да отпаднат. Настояваме да има привличане на допълнителен частен капитал и да се развие максимално голям капацитет от соларни паркове за собствени нужди на железниците. Споделяме, че съседна Румъния предвижда почти 100% използване на ВЕИ електроенергия в железниците си до 2030 - една смислена, лесно изпълнима и от полза за всички мярка, която и в България можем да приложим. Комбинацията от собствени соларни паркове плюс установяване на политика за закупуване изцяло на енергия от ВЕИ в железниците ще направи още по-зелен имиджа на и без това най-зеления транспорт. При прозрачни и конкурентни правила за изграждането на собствения капацитет и купуване на ВЕИ електроенергия на борсата, железниците могат да постигнат по-изгодни цени за енергията, която ползват, да спестят средства и емисии на парникови газове и да станат част от зелените железници на Европа. Много ще се радваме и неминуемо ще се хвалим с тази реформа, ако след няколко години можем да се наредим в този клуб.

Проект 25: Подкрепа за устойчива градска мобилност чрез мерки за развитие на екологични, безопасни, функционални и енергийно ефективни транспортни системи

Коментар: Проектът, както е планиран, има потенциал за значителна реформа и ефект от целенасочена инвестиция. Следващите коментари целят неговото подобрене и по-ясен фокус:

- Фишът на проекта следва да опише в част 2.1 не общоевропейския, а националния контекст, статистика и проблематика. Не става ясно защо и как е определена сумата от 100 млн. лева и закупуването на точно 68 броя нискоемисионни или нулевоемисионни превозни средства.
- След като предложената схема предвижда „подкрепа за всички градски общини с изключение на 10-те най-големи“, предлагаме да бъдат избрани няколко пилотни общини при които да бъде подменен целият подвижен състав на градския и довеждащият извънградски транспорт.
- Да се потърсят възможности за увеличаване на финансовия ресурс и закупуването на повече, само нулевоемисионни, превозни средства.
- Въвеждането на новите нулевоемисионни автобуси да се съчетае с ясни мерки за ограничаване на влизането на МПС и ползването им в града.

Организиране на реална възможност новите превозни средства и зарядни станции да работят с електричество от ВЕИ за гарантиране на реформата и екологичния ефект на инвестицията.

Становището бе разработено с финансовата подкрепа на The Minor Foundation for Major Challenges. Съдържанието на доклада е изцяло отговорност на ЕС "За Земята" и не отразяват позицията на донора.

Проект 44: Повишаване на енергийната ефективност и модернизация на материалната база и въвеждане на иновативни технологии за лечение на населението на опорни държавни и общински лечебни заведения (допълнителни коментари по проекта има и в Аспект “Здраве” по-долу)

Цитат: Бюджет: 578 947 268,08 лв. – европейско финансиране, изцяло европейско финансиране, Основните дейности, които се предвижда да се изпълнят в рамките на проекта са: - Извършване на паспортизация на сградния фонд; - Изпълнение на мерки за саниране и енергийна ефективност; - Обновяване и модернизиране на асансьорните съоръжения; - Създаване на системи за обезвреждане на опасни болнични отпадъци и битови отпадъци; - Обновяване и модернизация на ел. инсталациите, ВиК и ОВК инсталации; - Изграждане на системи за производство на кислород за медицински цели; - Закупуване, монтаж и пускане в действие на иновативна апаратура за опорни общински лечебни заведения и опорни лечебни заведения с над 50 % държавно участие в капитала. Дейност 1 „Извършване на СМР и мерки за енергийна ефективност“

В рамките на дейност 1 ще бъдат осъществени интервенции в инфраструктурата на опорни държавни и общински лечебни заведения чрез извършване на реконструкция, ремонт, преустройство и подобряване на достъпа за лица с увреждания до сградите, обект на интервенция. За целта дейността ще бъде реализирана като две отделни поддейности:

Поддейност 1.2.: „Разработване на технически и работни проекти за извършване на СМР“

В резултат от изпълнението на поддейност 1.1 и изготвените материали ще се пристъпи към подготовка на технически и работни проекти за извършване на съответните СМР за реализиране на предвидените мерки за енергийна ефективност. В допълнение към мерките за енергийна ефективност, в изготвените технически и работни проекти ще бъдат включени части за обновяване и модернизиране на асансьорните съоръжения, обновяване и модернизация на ел. инсталациите, ВиК и ОВК инсталации, изграждане на системи за производство на кислород за медицински цели. Ще бъде изготвено и техническо задание за изграждане на системи за производство на кислород за медицински цели.

Поддейност 1.1.: „Извършване на паспортизация на сградния фонд“

Поддейност 1.5. Цялостна реконструкция на старата сграда на ЦКБ към МИ МВР и доставка на оборудване.

Поддейност 1.6. Изграждане и Модернизиране и оборудване на Болница за продължително лечение и рехабилитация.

Изграждане на лечебно заведение към МИ МВР, което да осигури грижа за хора с увреждания, хронично болни, лица със специфични нужди и терминално болни пациенти.

Дейност 2 „Осигуряване на иновативна медицинска апаратура“

Становището бе разработено с финансовата подкрепа на The Minor Foundation for Major Challenges. Съдържанието на доклада е изцяло отговорност на ЕС “За Земята” и не отразяват позицията на донора.

Коментар: В частта енергийна ефективност проектът е естествено продължение на сериите заложи мерки за енергийна ефективност в сгради от проектите в стълб Зелена България. Очевидно просто се гони зелен и климатичен компонент. Индикаторите за пестене на енергия и за инсталирани мощности ВЕИ липсват (както и планове за ВЕИ мерки изобщо) - моля да се въведат. Просто не са заложи индикатори за пестене на енергия, емисии и средства. Няма ВЕИ в болници, а болниците с постоянната си консумация са идеални за инсталиране на малки ВЕИ за собствена консумация и дори за системи за съхранение на енергия, което може да бъде жизнено важен back-up за болниците в случай на нарушени енергийни доставки. В една болница може да се прилагат системи и за производство на електроенергия и на топлина и охлаждане от ВЕИ - солари за БГВ, фотоволтаици, батерии, използване дори на биомаса, LED осветление, умни ОВК системи, вентилация с рекуперация.

Защо има само индикатор “Реализирани СМР в сгради и блокове на МИ-МВР в гр. София и гр. Банкя”, ами болниците в Хисаря и Варна, обхванати от проекта? Индикаторът 1-3 реализирани СМР нищо не значи. Споменатият индикатор “енергийна ефективност” с междинна стойност от 35 и крайна стойност от 79 не значи нищо и е абсолютно изваден от контекст. Кой енергиен клас ще достигнат сградите след енергийното обновяване? Другият индикатор “-12% намалени разходи за енергия” отново не звучи обосновано.

За сравнение, енергийните сметки на УМБАЛ „ЦАРИЦА ЙОАНА – ИСУЛ“ са намалени от 1,8% до 1,7% от общите разходи на болницата след като ВЕИ инсталации и енергоспестяващи мерки бяха изпълнени по проект STACCATO през 2013-2014 година с европейски средства, като само със системата за енергиен мениджмънт бяха постигнати 40% енергийни спестявания и срок на възвръщаемост на инвестицията от по-малко от 1 г., но не трябва да се забравя, че е необходимо месечно заплащане по абонаментен договор за поддръжка и анализ на данните, същото важи и за слънчевата термална и фотоволтаична инсталации. Състоянието на инсталациите след повече от 5 г. е установено като добро и водещо до очаквания годишен ефект.

Макар в началото да се говори за 4 обекта - Болница Централна Клинична База (ЦКБ) - многопрофилна болница за активно лечение в град София и три болници за продължително лечение и рехабилитация – в Хисар (в която дори има кинозал за до 200 души?!), в Банкя, във Варна не става ясно къде ще се реализират мерките за енергийна ефективност (поддейност 1.4). Същият въпрос важи и за дейност 2 “Осигуряване на иновативна медицинска апаратура“. Защо ли в описанието на проекта не се споменава, а само в поддейностите 1.5 и 1.6, за плановете за цялостна реконструкция на стара сграда на МВР болницата в София и за изграждане на лечебно заведение (сграда?!) в болницата за продължително лечение и рехабилитация в Банкя?

Силно се надяваме, че наистина цялото население на Р. България ще има достъп до обещаната подобрена болнична инфраструктура с проекта, не само работещи в сектора на МВР.

Становището бе разработено с финансовата подкрепа на The Minor Foundation for Major Challenges. Съдържанието на доклада е изцяло отговорност на ЕС “За Земята” и не отразяват позицията на донора.

Силно настояваме вместо “Създаване на системи за обезвреждане на ... и на битови отпадъци”, да се предвидят мерки за тяхното оползотворяване (но без инсинериране/термично третиране), а още по-добре за избягване на генерирането им.

Не сме съгласни с твърдението, че не са изпълнявани подобни проекти! Вече дадохме пример с болница ИСУЛ, но има и значителен списък с обновени ДКЦ, поликлиники и МБАЛ в цялата страна със средства от ФЕЕВИ, ЕСКО договори и тн.

Анализ на предложените от правителството на Република България мерки в направление „Правосъдие“ от Плана за възстановяване и устойчивост (2021-2025)

Общ преглед

Независимо от спецификите на всеки проект, включен в предложението „План за възстановяване и устойчивост за периода между 2021-2025 г.“ от страна на правителството на Република България, могат и трябва да бъдат открити следните няколко общо черти, с които всички от тях се характеризират едновременно:

Впечатление прави открояващото се секторно финансиране на проекти по пера, напомнящо целеви политики, изработвани от експертите в министерствата, въпреки че наименованието на проектната стратегия съдържа думата „план“. Категорично направеното от правителството предложение не може да бъде разглеждано като план, а по-скоро наподобява стратегия с набелязани мерки. Липсват крайни цели, подчинени на ясни принципи, вече предварително заложи от Европейската комисия. Налице е разминаване между тях и поставените от настоящото правителство крайни цели.

Второ, поради спецификата на догонващо развитие в социално-икономически план в развитието на Република България в сравнение с по-богатите държави-членки на ЕС, предложеният план е нужно да преследва не просто икономическо възстановяване поради ефектите на COVID-19, а създаване на предпоставки за по-бърз икономически растеж и създаване на конкурентни предимства, които именно устойчиво да гарантират задържането на създадения растеж в средносрочен и дългосрочен аспект. За българската икономика годишно увеличаване от 3% на БВП е абсолютно недостатъчно и следва мерките да бъдат използвани като инструмент за постигане на годишен икономически ръст от поне 5-6% от БВП. Бедността, неравенството и липсата на умения са отчетените от ОИСР проблеми, които България трябва незабавно да започне да разрешава, за да бъде конкурентна и да се развива по-бързо. Липсата на реформи в тази посока беше причина да бъде отказано членство на страната в тази организация в началото на 2021 година. От горе

Становището бе разработено с финансовата подкрепа на The Minor Foundation for Major Challenges. Съдържанието на доклада е изцяло отговорност на ЕС “За Земята” и не отразяват позицията на донора.

казаното следва да се извлекат критерии за ефективност на мерките по плана, които да се ползват за оценка на ефективността на проектите.

Трето, българското правителство вече има достъп до програми, финансирани с европейски средства по отношение на свързаността и по-конкретно създаването и подобряването на инфраструктурата. „Зелена“, „иновативна“, „справедлива“ България следва да заема по-голям дял спрямо стълба за свързаност в плана, тъй като това могат да бъдат конкурентните предимства на страната. Свързаността се финансира и с национални бюджетни средства. Тя е догонваща и не следва да се ползва с цели 22% от предвидените средства. **В стълба „Свързаност“ са включени и дългогодишни проекти в областта на правосъдието, които разглеждаме по-долу.**

Преглед на направените проектни предложения в областта на цифровизация на правосъдието:

Проект: „Укрепване, доразвитие и надграждане на Единната информационна система на съдилищата“

Коментари: Прави впечатление, че планът разписва и поставя цели за ново допълнително съдържание и нови функционалности на Единната информационна система на съдилищата чрез две обособени обществени поръчки без предварителен правен анализ. Задължително би следвало да бъде съчетано с предварителното правно проучване за законодателните възможности за внасяне на нужните промени в Гражданския процесуален кодекс. Липсва предварителна политика, разглеждаща подробно желаната реформа, а засяга близо 50% от съдебните граждански производства в районните съдилища. Този момент още тук предвещава нужното внасяне на промени и допълнителна работа след въвеждането на промените в системата, което е потенциален източник на нови обществени поръчки и корупция.

Неясни остават последващия изпълнителен процес и достъпа до електронна информация за осъдения длъжник и неговите кредитори. Този етап следва заповедното производство, веднъж след като едно лице бъде осъдено да плати на своите кредитори. След съдебното решение на етап заповедно производство процесът отново остава аналогов и хартиен. Заключениеето ни е, че проектът води до половинчатата реформа.

Неясни остават желаните функционалности, касаещи предложената медиация като възможност и предхождаща процеса. Каква ще е нейната роля? Каква е визията и как следва да се провежда в рамките на едно електронно производство? Единствено чрез обмен на документи и даване на достъп на медиатора? Настояваме това да се изясни и обоснове!

Становището бе разработено с финансовата подкрепа на The Minor Foundation for Major Challenges. Съдържанието на доклада е изцяло отговорност на ЕС „За Земята“ и не отразяват позицията на донора.

Липсва анализ на нуждите от техническо обезпечаване на нуждите на съдебната власт от набавяне на компютри. Цените от 1,800 лв. с ДДС за един брой лаптоп е добре да бъде особено висока, както в други проекти в плана са приложени пазарни примери. В противен случай тази цена може да се възприеме като завишена. Видимо от сходни поръчки по други проекти на ВСС, ВАС и Прокуратурата, както ще видим и по-долу. Не е нужно техниката да бъде от най-висок клас и/или с високи показатели, тъй като следва да се ползва за писане на документи, ползване на уеб-базирана система. Възможно е разходът да бъде намален с до 50%. Но оставаме отворени за обосновка - може би в цената се включва софтуер, някаква поддръжка, някакви аспекти на киберсигурност.

Не можем да не отбележим, че близо 70% от средствата за този проект са предназначени за закупуване на нова техника. Подобни действия не допринасят за принципите и целите на този план – развитие и устойчивост, които да допринесат за ръст на БВП. Напротив, За такъв набор от дейности следва по-скоро да се използва бюджета на Висшия съдебен съвет и средства по европейски програми. Застъпваме се за отпадане на този проект от НПВУ!

Проект: „Доразвитие на информационните системи на съдилищата за достъп на граждани и юридически лица до е-услуги и е-правосъдие“

Коментари: Пренасянето на съдебния процес, свързан с търговски спорове в електронна среда и създаването на възможности за други производства да бъдат осъществявани частично и/или напълно онлайн е реформа, която засяга освен органите на съдебната власт, най-вече гражданите. Последните биват представлявани от защитници, които не са включени в проектите чрез обучения и семинари, които да бъдат организирани в сътрудничество с Висшия адвокатски съвет. Това създава огромен риск от невъзможност за упражняване на новите възможности, от допускане на грешки и/или пропуски в хода на производствата, неудобство за страните и др. под. Важен акцент следва да бъде и развитието на уменията на кръга от лица, които се очаква да боравят със системата, както и още на този етап да се заложат изисквания за надеждност и лесна и интуитивна среда за ползвателите.

Отново липсва предварителен правен анализ, но е налично планиране на процеса и задачите, което създава несигурност по отношение на резултата. Възможно е да възникне нужда от преработка и забавяне в изпълнението.

Проект: „Цифровизация на ключови съдопроизводствени процеси в системата на административното правораздаване“

Становището бе разработено с финансовата подкрепа на The Minor Foundation for Major Challenges. Съдържанието на доклада е изцяло отговорност на ЕС “За Земята” и не отразяват позицията на донора.

Коментари: Липса на сравнителен икономически и финансов анализ, който да оправдае заложените високи разходи. Каква е цената за осъществяване на сходен проект в други страни-членки на ЕС? Как са определени заложените прогнозни цени, след като едва през първата фаза на проекта ще се проведе проучване как цифровизацията е проведена в други страни-членки?

Липсва каквато и да е информация по отношение на закупуването на техника (компютри и др.) за обезпечаване на административните съдилища – цена, количество, технически параметри. Обявена е единствено прогнозна цена от близо 1 млн. лева. Това носи висок риск от корупция и/или нагласена обществена поръчка.

Проект: „Трансформация на съществуващата в Прокуратура на Република България информационна и комуникационна инфраструктура (ИКИ) в нов тип - отказоустойчива, резервирана, производителна и защитена“.

Отново се наблюдава използване на средствата за набавяне на техника, но този път една работна станция е в размер на 1188 лв. с ДДС, за разлика от 1800 лв., в сравнение с други проекти от плана за цифровизация на правосъдието.

Проект: „Подобряване на качеството и устойчивостта на политиките в сферата на сигурността и противодействието на корупцията“.

Коментари: Проектът не отговаря на нуждите за противодействие на корупцията, тъй като не МВР е органът, който установява и разследва корупцията съгласно местното законодателство. Следва съдържанието да бъде преработено, тъй като се отнася единствено до изграждане и подобряване на системи за наблюдение и информираност, добавяне на нови източници на информация за нуждите на МВР.

Проект: „Въвеждане на способности за алтернативно разрешаване на спорове (АРС) в съдебната система в България - пилотно въвеждане на задължителна съдебна медиация; доизграждане на мрежата от съдебни центрове във всички окръжни райони на страната“.

Коментари: Неправилно отъждествяване на медиация и алтернативно разрешаване на спорове, което може да се окаже подвеждащо. Медиацията е един от множеството методи на алтернативното разрешаване на спорове. Би следвало най-първо да се разгледат различните възможности за разрешаване на спорове по извънсъдебен ред, тъй като медиацията не е приложима към всички хипотези.

Становището бе разработено с финансовата подкрепа на The Minor Foundation for Major Challenges. Съдържанието на доклада е изцяло отговорност на ЕС “За Земята” и не отразяват позицията на донора.

Неясно е паралелното осъществяване на реформата с останалите проекти за електронизация на съдебните производства и имплементирането на задължителна първоначална медиация към централните районни съдилища. Извън представения план пък се осъществява реформа на съдебната карта, чрез която се прехвърля компетентност по граждански дела от районните към окръжните съдилища на първа инстанция. Реално се създава риск от хаос в системата. Отново липсва правен анализ, но има план за изпълнение. Създават се множество предпоставки за последваща преработка на проектите и/или възникване нуждата от нови.

Други проблеми на плана в частта свързана с Правосъдие и проекти и реформи в сферата:

- Не се обезпечават целият кръг от лица, обхванат от планираните промени – адвокати, граждани, прокурори и държавни служители от други институции като Държавна агенция „Национална сигурност“ и др., с информация и умения за работа в електронна среда след въвеждане на новите възможности;
- Проектите не са в изпълнение на планирани реформи, а изпреварват правния и финансовия анализ. Тепърва ще бъде изследвана нужната правна рамка и реалните възможности за промени. Финансовите разходи на този фон изглеждат подозрително завишени.
- Няма данни проектни идеи да са били обсъдени с обществеността и експертите-юристи в областта, както и всеки заинтересуван. Мерките се представят единствено в светлината на изпълнение на критичните към съдебната власт препоръки, което е съмнително предвид липсата на дискусия.
- Липсват проекти за развиване на умения и знания на съдии, прокурори и следователи. Дори не се споменава нуждата от осигуряване на тясна специализация на магистратите, от което страда качеството на българското правосъдие.
- Липсват проекти в посока обезпечаване нуждите на Държавна агенция „Национална сигурност“ за борба с прането на пари, което е пряко свързано с борбата с корупцията в страната. Нужно е обезпечаването на служители, създаването на експертиза, законодателна реформа за реална свързаност с други икономически субекти като търговските банки, както и реално сътрудничество с Прокуратурата и НАП, закупуване на специализиран софтуер и много др. САД „Финансово разузнаване“ остава осакатена единица в рамките на ДАНС. Изключително важен неизпълнен ангажимент от страна на централната власт е разписаната в приетия през 2018 г. закон за мерките срещу изпиране на пари и правилника по приложението му възможност за тридесетте задължени лица по чл. 4 ЗМИП да уведомяват ДАНС по чл. 72 ЗМИП за случаите на установено пране на пари по чл. 2 от същия закон чрез електронно криптирано общуване. Това е възможност, която

Становището бе разработено с финансовата подкрепа на The Minor Foundation for Major Challenges. Съдържанието на доклада е изцяло отговорност на ЕС “За Земята” и не отразяват позицията на донора.

би улеснила неимоверно най-вече финансовите институции, които имат вменена от правото на ЕС стопанска роля да опазват финансовата система от средства, придобити от извършени престъпления, вкл. измами, корупция, търговия с влияние, данъчни нарушения и др. под. Системата би следвало да обвързва задължените лица, САД ФР ДАНС, Прокуратура на Р България (част от която са следствените отдели), за да могат да си комуникират бързо, сигурно, ефективно. Електронизацията на този процес ще доведе до оптимизиране на хилядите преписки и възможност за контрол и мониторинг на системата, последващ анализ и рязък скок в преобразуването на уведомленията в прокурорски преписки и последващи досъдебни производства. Успешно работещ пример и модел на системата може да предложи белгийското законодателство. Такъв проект ще би тласнал технологично и банковия сектор в страната. България изпълнява план за реформи във връзка с присъединяването си към Евроразона от 01.01.2024 г., но подобна стъпка не е застъпена и не се изпълнява.

- Липсва връзка със сектор „Образование“ за обезпечаване на програми за специализация на завършили юристи и магистрати в сфери, които драстично биха повишили качеството на работата на обществения сектор и правораздаването. Към настоящият момент е налична една единствена магистърска програма по право на ЕС. Липса на програми за защита на личните данни, медицинско право, алтернативно разрешаване на спорове, противовъздействие на корупцията и прането на пари и измамите и много други.

Общо взето препоръките ни са свързани с компенсиране на горе-изброените дефицити. Както се казва „Отговорът на задачата е скрит в условието“.

Аспект „Здравеопазване“

Предвид, че прилагането на този План произтича от понесените негативни последици във връзка с пандемията от COVID-19 съвсем естествено е кризата в здравеопазването да има централна роля в този план. Планът залага предимно на мерки свързани с материалната база, мерките като цяло са на парче и често се губят взаимовръзки между процесите и реформите в сектора. За това си позволяваме набор от коментари, свързани комплексно в приложението на плана.

I. Бележки по СТЪЛБ 1: „ИНОВАТИВНА БЪЛГАРИЯ“ – 25,8% в област „Образование“:

Коментари: В областта на образованието са набелязани част от проблемите без да бъдат представени конкретни решения, сред които, но не единствено:

Становището бе разработено с финансовата подкрепа на The Minor Foundation for Major Challenges. Съдържанието на доклада е изцяло отговорност на ЕС „За Земята“ и не отразяват позицията на донора.

а) Онлайн и електронно обучение: по време на пандемичната криза цялостно се наложи активно използване на онлайн комуникацията в различните сектори на живота ни, особено в образованието. Докато, логично, на фокус бе основното и средно образование, висшето такова остана извън обсега на политическия, медийния и изобщо обществения поглед. Някои специалности като специалност „Медицина“ изискват присъствена форма на обучение. Такава не може да бъде реализирана предвид създалата се кризисна обстановка. Студентите нямаха възможност за присъствено обучение, което наруши ритъма на занятията и качеството им. Подобни хипотези поставят много въпроси при евентуални бъдещи предизвикателства пред образователната система, независимо дали говорим за тази и/или други специфични специалности. Не се предвижда някаква част от средствата за възстановяване да се разходят за създаването на план и условия за непрекъсваемост на образователния процес във висшето образование, което следва да е сред първостепенните цели.

Практическите занятия могат да бъдат организирани в симулационни зали. Вече е налична една добра практика в МУ-Плевен, където студентите имат възможност да посещават лаборатория за обучения в среда за виртуална реалност.

б) Дефицит на медицинските кадри: по време на COVID-19 пандемията на преден план се разкри огромният дефицит на медицински кадри, което пряко засяга националната сигурност и чието решение се крие частично в сектор „Образование“.

Професионално направление „Здравни грижи“ остава нежелано от кандидат- студентите и тук причините са различни, сред които основната остава недобро финансово възнаграждение при реализацията им на пазара на труда. Стимулирането на студентите следва да започва още от студентската скамейка с използването на напр. на финансови стимули като стипендии, освобождаване от такси за приетите с държавна поръчка лица и др. под. Към момента всички административни функции, с които медицинските специалисти биват натоварвани изискват компетентности, които те не са усвоили и не владеят в достатъчна дълбочина, поради което поддържането на актуална учебна програма, компютърна материална база, реализирането на проект за създаване на компютърната грамотност и повишаване на дигиталните умения на специалистите е крайно нужна. Електронизирането и дигитализирането на здравеопазването ще се сблъска с липсата на изградени умения у специалистите.

Следваща възможна мярка може да бъде възприемането на политика на устойчиво ресурсно обезпечаване чрез преквалифициране на наличния немедицинския персонал в болниците (напр. санитарии) във висш медицински (специалисти по „Здравни грижи“).

Становището бе разработено с финансовата подкрепа на The Minor Foundation for Major Challenges. Съдържанието на доклада е изцяло отговорност на ЕС “За Земята” и не отразяват позицията на донора.

Този проект би бил в унисон с общеевропейската инициатива „Преквалифициране и повишаване на квалификацията“ (Reskill and upskill).

Трето предложение е реализацията проект за профилирана подготовка в структурите на средното образование в сферата на „Здравеопазването“ и „Общественото здраве“ в унисон с промените в наредба № 7 от 2016 г., тъй като в България липсва професионално средно образование, завършващо с I-III степен, както за технически и икономически гимназиални специалности.

II. Бележки към СЪЛБ 4: СПРАВЕДЛИВА БЪЛГАРИЯ – 16,9% в област „Здравеопазване“:

Най-малко финансови средства са предвидени за стълб „Справедлива България“, в който е включен и сектор здравеопазване. Този план има за цел да преодолее последствията от здравната криза, която нанесе COVID-19, но въпреки, че здравната система бе най-натоварена през изминалата година, за нея несправедливо са отделени най-малко средства предвид другите стълбове.

Проект 44: Повишаване на енергийната ефективност и модернизация на материалната база и въвеждане на иновативни технологии за лечение на населението на опорни държавни и общински лечебни заведения

Предвидените средства са предназначени единствено за МИ – МВР гр. София и гр. Баня като не обхващат други лечебни заведения, с което не се осъществява финансиране на широк кръг от такива и съответно не може да бъде обхванат и широк кръг от населението. Медицинския институт към МВР е с тесен обхват на лица, които могат да се ползват от предоставяните медицински услуги, тъй като е ведомствен. Следва подобно решение да се бюджетира по различен път - за предпочитане национален бюджет.

Препоръки:

- Да се финансира възстановяване на поне едно инфекциозно отделение/ клиника, с интензивен сектор, в някоя от столичните общински болници.
- Средствата да бъдат пренасочени към общинските лечебни заведения и ДКЦ, до които достъп имат повече нуждаещи се граждани за подобряване на тяхната материално-техническа база, вкл. по отношение на енергийната ефективност.

Проект 45: Създаване на център за обучение и развитие на център по иновативна неврорентгенология в България

Становището бе разработено с финансовата подкрепа на The Minor Foundation for Major Challenges. Съдържанието на доклада е изцяло отговорност на ЕС “За Земята” и не отразяват позицията на донора.

Оценяваме положително идеята за създаване на подобен център и считаме, че ще допринесе за ранното диагностициране и превенцията на социално значими заболявания.

Проект 46: Модернизация и развитие на психиатричната помощ в България

Оценяваме положително така направеното предложение на проект.

Проблемите, които се визират в него са от кардинално значение за системата на здравеопазването и следва да бъдат реализирани, но имаме следната допълваща

Препоръка: съставяне на политика и проекти за превенцията на психичното здраве, обвързано с финансирането по НПВУ, тъй като подобряването на материалната база не е достатъчно условие за изпълнение на нужния набор от политики по отношение на психичното здраве.

Проект 47: Създаване на национален регистър (база данни) за проследяване на онкологичните заболявания

Оценяваме положително така направеното предложение на проект и явно високото му значение за общественото здраве, но изразяваме резерви по отношение на неговото финансиране по линия на обществен дълг в рамките на НПВУ, тъй като намираме за нецелесъобразно това да се случва със средства от ЕС, вместо този дълго отлаган национален регистър да бъде реализиран посредством националния бюджет.

Предложение: целесъобразно и подчинено на принципите, заложи от Европейската комисия е финансирането на отделения/ клиники по вътрешни болести, инфекциозни болести, пулмология и фтизиатрия, реанимация и интензивно лечение, което ще изпълни целта за устойчивост и развитие.

Проект 48: Развитие на националната система 112 и изграждане на нова система за приемане на спешните комуникации и управление на ресурсите към службите за спешно реагиране, базирана на единна платформа, с цел подобряване на услугата Единен европейски номер 112 на територията на Република България

Оценяваме положително така направеното предложение за проект, който се явява необходим и релевантен на плана за устойчивост и поставените от него цели. Но отново си задаваме въпроса дали нямаше да се случи и без наличието на НПВУ.

Проект 49: ИТ инструмент за по-добро стратегическо планиране и стратегическо управление на изпълнението

Във версия три се въвежда нов проект 49, насочен към надграждане на информационната система „Мониторстат“ до инструмент за публично стратегическо планиране, за мониторинг на изпълнението и за отчетност на всички стратегически документи на

Становището бе разработено с финансовата подкрепа на The Minor Foundation for Major Challenges. Съдържанието на доклада е изцяло отговорност на ЕС “За Земята” и не отразяват позицията на донора.

централното правителство. Ориентировъчният общ финансов ресурс за изпълнение на проектното предложение е 1 000 000 лв. от Механизма за възстановяване и устойчивост на ЕС.

Становището бе разработено с финансовата подкрепа на The Minor Foundation for Major Challenges. Съдържанието на доклада е изцяло отговорност на ЕС "За Земята" и не отразяват позицията на донора.

The Minor Foundation
for Major Challenges